Ewaluacja zewnętrzna Lokalnej Strategii Rozwoju

Lokalna Grupa Działania

Dorzecze Bobrzy

Lokalna Grupa Działania
DORZECZE BOBRZY

SOCJOMETR

Kraków 2022

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania

1. W Lokalnej Strategii Rozwoju wskazano dwa cele ogólne. Pierwszy cel ogólny nazwano „Społeczeństwo aktywne i zintegrowane”. Dopasowano do niego cztery cele szczegółowe: 1.1. pobudzenie tożsamości lokalnej wśród mieszkańców obszaru LGD, 1.2. zaktywizowanie i upodmiotowienie mieszkańców do działań na rzecz lokalnej kultury i społeczeństwa, 1.3. pobudzenie współpracy ponadgminnej i międzysektorowej, 1.4. tworzenie infrastruktury rekreacyjno-rozrywkowej i sportowej. Drugi cel ogólny i dopasowany do niego cel szczegółowy zostały określone w podobny sposób i dotyczą wsparcia przedsiębiorczości na obszarze objętym LSR.

2. Wybierane projekty realizowane w ramach LSR przyczyniają się do osiągania założonych celów i odpowiadają na potrzeby jakie występują w gminach. Warte podkreślenia jest także to, iż pozostają one nieustannie spójne ze strategiami gminnymi. Udał się rozwój infrastruktury turystycznej i dało się zaobserwować wzrost aktywności lokalnej społeczności. Przede wszystkim jednak istotnym aspektem jest niewątpliwie wsparcie przedsiębiorczości. Jeśli nie pojawią się nieoczekiwane sytuacje, można liczyć na to, że uda się zrealizować zaplanowane przedsięwzięcia aktualnej LSR.

3. Zainteresowanie działaniami przedsiębiorczymi było bardzo duże i niewątpliwie zrealizowane operacje znalazły przełożenie na zmiany gospodarcze obserwowane na obszarze LGD. Problemy odnotowano natomiast z projektami dla organizacji pozarządowych, które nie do końca potrafiły sobie poradzić z narzuconymi formalnymi wymaganiami i trzeba było im niejednokrotnie pomagać. Dzięki doradztwu biura LGD udało się jednak zrealizować wskaźniki, choć wymagało to poświęcenia dużej ilości czasu i energii. Część środków przeznaczonych na projekty grantowe zostało jednak przesuniętych na działania przedsiębiorcze.

4. Do grup defaworyzowanych zaliczono osoby bezrobotne, w tym osoby długotrwale bezrobotne i pozostające bez pracy oraz osoby powyżej 50 roku

życia. Wybór grup defaworyzowanych odpowiadał niewątpliwie na ówczesne problemy występujące na obszarze LGD Niejednokrotnie przynależność do grupy defaworyzowanej sprawiała, że udawało się uzyskać odpowiednią liczbę punktów i tym samym „wyprzedzić" konkurencyjne wnioski. Samo udzielone wsparcie należy jednak ocenić jak najbardziej pozytywnie.

5. LGD „Dorzecze Bobrzy" zrealizowała dwa projekty współpracy. Celem pierwszego („Kreator przedsiębiorczości") był rozwój przedsiębiorczości, drugi („Marsz po zdrowie") skupiał się na rozwoju turystyki. Oba projekty zasługują na pozytywną ocenę ze względu na wysoki stopień wpisywania się w cele LSR, ale też fakt, iż spotkały się z bardzo dużym zainteresowaniem.

6. Na pozytywną opinię o działalność LGD istotny wpływ ma duża znajomość potrzeb lokalnych społeczności przez pracowników zatrudnionych w biurze. Bez zarzutu prowadzone są zarówno działania animacyjne, aktywizacyjne, jak i promocyjne. Ankietowani beneficjenci działalność LGD oceniają bardzo dobrze.

7. Doradztwo udzielane przez pracowników biura LGD jest jednym z najważniejszych aspektów funkcjonowania biura. Można stwierdzić, że dzięki efektywnemu doradztwu, liczba składanych wniosków dobrej jakości jest zadawalająca, co z kolei przekłada się na wysokiej jakości realizowane projekty.

8. Procedury naboru, wyboru i realizacji projektów, po ich uściśleniu, stały się wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów. Podobnie zastosowane kryteria wyboru operacji są aktualnie jednoznaczne i nie budzą większych wątpliwości. Pozwalają także na wybór wniosków, które są spójne z celami LSR. Kryteria nieustannie monitorowano, a aktualny ich poziom dopracowania powoduje, że nie istnieje potrzeba wprowadzania radykalnych zmian.

9. Działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, a także budowanie powiązań między nimi. Aktywni liderzy społeczności lokalnej mają możliwość rozmowy podczas spotkań informacyjno – konsultacyjnych, a także w trakcie imprez plenerowych organizowanych przez Lokalną Grupę Działania. „Dorzecze Bobrzy" była również platformą współpracy trójsektorowej.

Dało się zaobserwować dialog między przedsiębiorcami a samorządami, a tym bardziej między organizacjami pozarządowymi a samorządami.

2. Spis treści

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania 2

2. Spis treści 5

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji 7

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania 10

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją 13

5.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia 13

5.2. Główne założenia Lokalnej Strategii Rozwoju 23

5.3. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR 27

5.4. Projekty współpracy 30

5.5. Działania poza RLKS 31

5.6. Działalność Biura LGD 32

5.6.1. Ogólna organizacja pracy 32

5.6.2. Szkolenia pracowników i organów 32

5.6.3. Realizacja planu komunikacji 34

5.6.4. Doradztwo 40

5.7. Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności 44

6. Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze 50

6.1. Stopień osiągnięcia celu głównego 50

6.2. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na kapitał społeczny 50

6.3. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na przedsiębiorczość 51

6.4. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe obszaru 52

6.5. Ocena zrealizowanych operacji pod kątem realizacji potrzeb grup defaworyzowanych zdefiniowanych w LSR 53

6.6. Innowacyjność 54

6.7. Ocena jakości i przydatności wdrożonych projektów współpracy 54

6.8. Ocena skuteczności i efektywności działalności LGD przy wdrażaniu LSR i animowaniu lokalnych partnerów oraz ocena pracy biura 55

6.9. Ocena procesu wdrażania 56

6.10. Wartość dodana podejścia LEADER w okresie wdrażania LSR (2015-2023) 56

7. Podsumowanie. Wnioski i rekomendacje do dokumentu strategicznego na nowy okres programowania 58

8. Spis tabel i wykresów 61

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania 63

Ankieta dla mieszkańców obszaru LGD „Dorzecze Bobrzy” 63

Ankieta dla beneficjentów LGD „Dorzecze Bobrzy..... 67

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji

Przedmiotem badania, którego wyniki prezentowane są w niniejszym raporcie, była Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Dorzecze Bobrzy" przygotowana w okresie programowania UE 2014-2020 oraz działania podjęte na rzecz jej realizacji w latach 2016-2021. Celem badania było dokonanie oceny działań podejmowanych na rzecz realizacji celów zapisanych w LSR.

Badanie zostało przeprowadzone przez Fundację Socjometr – niezależny podmiot specjalizujący się w badaniach społecznych, który spełnia wymogi stawiane ewaluatorom zewnętrznym określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie wspomnianych powyżej Wytycznych. Skupiały się one w kilku obszarach tematycznych, w ramach których postawiono pytania badawcze. Zestaw tych pytań był wspólny dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie świętokrzyskim, co było efektem zastosowanego w tym regionie systemu ewaluacji (więcej informacji na ten temat w kolejnym rozdziale).

Obszary badań oraz przypisane do nich pytania badawcze:

1. Ocena wpływu na główny cel LSR
   a. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
   a. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
   b. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
   a. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
   b. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?

4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
   a. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
   b. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane
   a. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
   b. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
   c. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
6. Innowacyjność
   a. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
   b. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
7. Projekty współpracy
   a. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
   b. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
8. Ocena funkcjonowania LGD
   a. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
   b. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych?
   c. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
9. Ocena procesu wdrażania
   a. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
   b. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
   c. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?

d. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

10. Wartość dodana podejścia LEADER

a. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?

b. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?

c. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?

d. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Szczegółowe obszary działań LGD, które zostały poddane ocenie:

1. Działalność biura LGD, w tym w szczególności jakość i efektywność świadczonego doradztwa dla wnioskodawców (rzeczywistych i potencjalnych) oraz beneficjentów.
2. Realizacja planu komunikacji, rozpoznawalność LGD, wymiana informacji z mieszkańcami obszaru oraz jakość podejmowanych działań komunikacyjnych.
3. Realizacja rzeczowo-finansowa Lokalnej Strategii Rozwoju.
4. Funkcjonowanie organów LGD.
5. Działania na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej oraz włączenia społecznego (w szczególności wsparcie udzielone przedstawicielom grupy defaworyzowanej).
6. Działania LGD w zakresie rozwoju przedsiębiorczości oraz turystyki i dziedzictwa kulturowego.
7. Promowanie innowacyjności na obszarze objętym LSR.
8. Realizacja projektów współpracy.

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

Opisywane tu badanie jest częścią większego projektu badawczego realizowanego przez Fundację Socjometr we współpracy ze Świętokrzyską Siecią LGD. Polega on na realizowaniu monitoringu i ewaluacji według metodologii wspólnej dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie świętokrzyskim. Projekt ten jest unikatowy w skali kraju i z pewnością może być uznany za dobrą praktykę, ponieważ wprowadzają on nową jakość w zakresie ewaluacji procesu wdrażania Lokalnych Strategii Rozwoju. Najważniejszą merytoryczną korzyścią ze stosowania przez świętokrzyskie LGD wspólnej metodologii monitoringu i ewaluacji procesu wdrażania LSR jest możliwość zbierania danych porównywalnych w skali całego województwa. Podwaliny pod współpracę w tym zakresie zostały położone w okresie programowania 2007-2013. W obecnym okresie programowania została ona rozszerzona na wszystkich członków Świętokrzyskiej Sieci LGD, co pozwoli w przyszłości na stworzenie wyczerpującego, zbiorczego raportu z działalności wszystkich tworzących ją Lokalną Grup Działania.

Prowadzenie ewaluacji we współpracy ze Świętokrzyską Siecią LGD, a nie z pojedynczymi Lokalnymi Grupami Działania jest korzystne nie tylko ze względów merytorycznych, ale także ze względów praktycznych, ponieważ taki model działania umożliwił wdrożenie kompleksowego systemu monitoringu i ewaluacji. Główne założenia tego systemu:

- LGD-y otrzymały wspólne narzędzia badawcze. Były to, po pierwsze, wystandaryzowane ankiety mierzące jakość i efektywność doradztwa, ankiety przeznaczone dla mieszkańców obszaru LGD, ankiety dla uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych. Zarząd każdej z Lokalnych Grup Działania mógł wybrać, które z tych narzędzi należy zastosować, można było korzystać także z nich wszystkich. Niezależnie od tych decyzji zastosowanie wystandaryzowanych ankiet pozwoliło na uzyskanie danych, które możliwe są do agregowania w skali województwa. Drugim rodzajem wspólnych dla wszystkich świętokrzyskich LGD narzędzi były arkusze do monitorowania danych własnych. Mogą one być wypełniane

na bieżąco lub w określonych momentach w danym roku kalendarzowym. Arkusze te ułatwiają prowadzenie monitoringu, ponieważ gromadzą w jednym pliku wiele różnych danych. Dodatkową ich zaletą jest to, że niejako wymuszają systematyczność prowadzenia monitoringu. Wystandaryzowany formularz pozwala także na gromadzenie danych porównywalnych pomiędzy poszczególnymi Lokalnymi Grupami Działania. Trzecim rodzajem narzędzi wchodzących w skład systemu monitoringu i ewaluacji są scenariusze wywiadów z pracownikami oraz członkami organów LGD. Scenariusze te opracowane zostały na podstawie wydanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi Wytycznych nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

- Lokalne Grupy Działania samodzielnie zbierają dane ilościowe za pomocą ankiet oraz gromadzą dane własne. Badacze z Fundacji Socjometr odpowiedzialni są za przeprowadzenie badań jakościowych. Bardzo istotne jest również, że gromadzone dane wykorzystywane są w czasie prowadzonych co roku warsztatów refleksyjnych w ramach ewaluacji on-going. Przekazywane zbiory danych są poddawane analizie przez ekspertów Fundacji oraz przekazywane Lokalnym Grupom Działania w formie prezentacji kompatybilnej ze scenariuszem spotkań refleksyjnych.
- Powiązanie ze sobą procesów monitorowania postępów w realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju, prowadzenia ewaluacji on-going, oceny śródokresowej oraz końcowej pozwala na znaczne oszczędności czasu i środków finansowych. Pracownicy LGD mają ściśle wyznaczone zadania w zakresie monitoringu, które zajmują stosunkowo niewiele czasu w porównaniu z sytuacją, gdy samodzielnie musieliby opracowywać narzędzia i analizować wszystkie dane. Zastosowanie wspólnych narzędzi i procedur ewaluacji w skali województwa spowodowało, że koszt ich stworzenia i wdrożenia został rozłożony na wiele podmiotów, co pozwoliło Lokalnym Grupom Działania na znaczne oszczędności środków finansowych w zakresie analiz, które zgodnie z Wytycznymi nr 10/1/2022 muszą być zlecane podmiotom zewnętrznym.

Zastosowane podejście badawcze opiera się na zasadzie triangulacji, czyli zapewnieniu trafności i rzetelności wyników badań poprzez gromadzenie danych za pomocą

różnych technik badawczych. W przypadku projektu, którego wyniki są opisane w niniejszym raporcie zastosowano szeroki zestaw technik badawczych i analitycznych:

- analiza desk research (zbieranie i analizowanie danych zastanych, w tym dane Głównego Urzędu Statystycznego oraz dane gromadzone przez LGD w ramach monitoringu),
- analizy ilościowe (ankieta kierowana do beneficjentów i ankieta kierowana do mieszkańców obszaru),
- badania jakościowe przy użyciu scenariuszy wywiadów indywidualnych (IDI) i grupowych („fokusów"). Wywiady przeprowadzono z pracownikami biura LGD oraz z przedstawicielami organów stowarzyszenia.

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją

5.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia

Obszar Lokalnej Grupy Działania „Dorzecze Bobrzy" położony jest w granicach administracyjnych powiatu kieleckiego województwa świętokrzyskiego. W skład obszaru LGD wchodzi 5 gmin wiejskich: Miedziana Góra, Mniów, Piekoszów, Strawczyn, Zagnańsk. Obszar zajmuje powierzchnię 479,22km^2, co stanowi 4% powierzchni województwa, z czego najwięcej przypada na gminę Zagnańsk (125 km^2), a najmniej na gminę Miedziana Góra (71 km^2).

Rysunek 1. Obszar LGD „Dorzecze Bobrzy".

Liczba mieszkańców gmin obszaru LGD w 2013 roku wyniosła 60 043. W kolejnych latach dało się zaobserwować w większości gmin tendencję wzrostową. W latach 2016-2021 wzrosty odnotowano w gminach Miedziana Góra (o 486), Piekoszów (o 158), Strawczyn (o 450). W gminach Mniów i Zagnańsk odnotowano natomiast spadek liczy mieszkańców (odpowiednio o 95 i 225). W konsekwencji w 2021 roku łączna liczba mieszkańców wyniosła 61 323. Najwięcej mieszkańców zamieszkuje gminę Piekoszów, zaś najmniej gminę Mniów. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Ludność w gminach wchodzących w skład LGD						
Nazwa gminy/rok	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Miedziana Góra	11 304	11 381	11 488	11 632	11 722	11 790
Mniów	9 360	9 364	9 372	9 346	9 341	9 265
Piekoszów	16 338	16 449	16 476	16 489	16 433	16 496
Strawczyn	10 567	10 674	10 735	10 874	10 964	11 017
Zagnańsk	12 980	13 023	12 981	12 982	12 917	12 755

Tabela 1. Ludność w gminach wchodzących w skład LGD.

Istotnym wskaźnikiem, który opisu sytuację gmin wchodzących w skład LGD jest poziom osiąganych przez nie dochodów. Wyrazem zdolności dochodowej gmin jest wskaźnik dochodów podatkowych na jednego mieszkańca w gminie, czyli tzw. wskaźnik G, stanowiący podstawę do wyliczenia rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat. Zgodnie z ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, wskaźnik G dla każdej gminy oblicza się dzieląc kwotę dochodów podatkowych (z tytułu podatku od nieruchomości, podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od środków transportowych, podatku od czynności cywilnoprawnych, podatku od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej, wpływów z opłaty skarbowej, wpływów z opłaty eksploatacyjnej, udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych) za rok poprzedzający rok bazowy przez liczbę mieszkańców gminy. Wskaźniki na przestrzeni ostatnich lat w większości gmin obszaru LGD dynamicznie rosły. W 2021 roku w gminach wchodzących w skład LGD kształtowały się

w przedziale 750,16 (Mniów) – 1 769,79 (Piekoszów). Warto dla porównania odnotować, że najwyższym wskaźnikiem G w Polsce mogła się pochwalić gmina Kleszczów – w 2021 wyniósł on 29 808,10 zł (w 2020 roku - 31 028,40 zł). Najniższy wskaźnik G obliczono dla gminy Potok Górny – 485,66 zł w 2021 roku (w 2020 roku - 454,97 zł).

Wskaźnik G dla gmin wchodzących w skład LGD							
Nazwa gminy/rok	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Miedziana Góra	916,08	1 003,82	1 054,91	1 174,30	1 282,81	1 417,42	1 547,86
Mniów	822,41	553,14	607,77	608,65	655,48	696,34	750,16
Piekoszów	1 184,97	1 330,13	1 314,33	1 523,24	1 434,24	1 589,48	1 769,79
Strawczyn	809,91	868,58	923,41	999,71	1 199,51	1 170,62	1 318,70
Zagnańsk	931,10	1 018,15	1 143,67	1 230,36	1 319,85	1 400,45	1 445,00

Tabela 2. Wskaźniki G dla gmin wchodzących w skład LGD.

Wydatki gmin przynależących do LGD z roku na rok są coraz większe. W 2020 roku najwyższe wydatki na 1 mieszkańca na tym obszarze odnotować można było w gminie Strawczyn (6 397,75), zaś najniższe w gminie Zagnańsk (5 062,32). Warto zwrócić uwagę na dynamikę wzrostu – w latach 2015-2020 w gminie Miedziana Góra wzrosły one aż o 3 763,6. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Nazwa gminy/rok	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Miedziana Góra	2 527,36	3 370,40	4 111,23	4 821,43	4 741,21	6 290,96
Mniów	2 827,27	3 487,43	4 049,93	4 780,05	4 754,25	5 814,90
Piekoszów	2 590,77	3 275,49	3 731,71	4 160,16	4 818,78	5 393,82
Strawczyn	3 218,57	3 525,59	4 825,38	4 525,40	5 854,63	6 397,75
Zagnańsk	3 086,43	3 128,44	3 407,58	3 688,11	4 538,48	5 062,32

Tabela 3. Wydatki gmin na 1 mieszkańca w złotówkach.

Gminy wchodzące w skład LGD „Dorzecze Bobrzy” prezentują się na tle innych świętokrzyskich gmin bardzo rozmaicie, ale najlepsze wyniki uzyskała gmina Strawczyn. W kategorii analizującej dochody własne budżetu gminy na 1 mieszkańca dość wysoko ponad średnią dla województwa świętokrzyskiego znalazła się właśnie gmina Strawczyn, a pozostałe miały mniej lub bardziej zbliżone wyniki do średniej (poniżej znalazły się gminy Piekoszów i Zagnańsk). Podobnie rzecz przedstawia się w przypadku klasyfikacji uwzględniającej wydatki budżetu gminy, gdzie gmina Strawczyn posiada najwyższy wskaźnik spośród gmin obszaru LGD. Poniżej średniej województwa znalazła się tylko gmina Zagnańsk. Biorąc pod uwagę środki w dochodach budżetów gmin na finansowanie projektów i projektów unijnych gmina Strawczyn znalazła się na bardzo wysokim miejscu w województwie. Wysokimi środkami dysponowała też gmina Miedziana Gór, a poniżej średniej województwa znalazła się jedynie gmina Piekoszów. W klasyfikacji analizującej podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON wszystkie gminy poza gminą Mniów znalazły się powyżej średniej, a zdecydowanie najlepszy wynik odnotowała gmina Miedziana Góra. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Nazwa gminy	**Dochody ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca**	**Środki w budżecie gminy na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych**	**Wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca**	**Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym**
Miedziana Góra	5 987,38	8 900 615,91	6 290,96	1 801,4
Mniów	5 707,17	3 744 245,21	5 814,90	1 086,6
Piekoszów	5 486,43	2 132 076,28	5 393,82	1 318,3
Strawczyn	6 343,87	11 457 423,03	6 397,75	1 415,7
Zagnańsk	5 524,49	6 960 353,61	5 062,32	1 471,8
Średnia województwa świętokrzyskiego	**5 569,83**	**3 624 734,74**	**5 234,57**	**1 273,0**

Tabela 4. Gminy wchodzące w skład LGD na tle innych gmin województwa świętokrzyskiego.

Obszar wdrażania LSR posiada duży potencjał gospodarczy. W dokumencie strategicznym stwierdzono, że dobra infrastruktura drogowa oraz tereny inwestycyjne dają szansę na przyciągnięcie inwestorów i zredukowanie liczby bezrobotnych. Dzięki szansom jakie dają fundusze zewnętrzne, w tym pochodzące z LGD, uznano, że można korzystnie też poprawić możliwości inwestycyjne przyszłych przedsiębiorców z obszaru LGD.

Ostatnie lata przyniosły pewne zmiany w gospodarce. Tendencje dotyczące liczby pracujących na obszarze gmin obszaru LGD były różnorodne. W latach 2015-2020 spadki odnotowano w gminach Miedziana Góra i Strawczyn, a wzrosty w gminach Mniów, Piekoszów oraz Zagnańsk. Zwraca uwagę znaczny spadek liczby pracujących mężczyzn w gminie Strawczyn, podczas gdy wskaźniki dotyczące liczby pracujących kobiet w tej gminie wzrosły. Szczegóły zaprezentowano w poniższej tabeli.

Gmina	**Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD**					
	Ogółem		**Mężczyźni**		**Kobiety**	
	2015	**2020**	**2015**	**2020**	**2015**	**2020**
Miedziana Góra	1 185	928	719	533	466	395
Mniów	297	352	76	86	221	266
Piekoszów	1 941	2 348	956	1 327	985	1 021
Strawczyn	1 105	936	741	483	364	453
Zagnańsk	1 478	1 509	908	896	570	613

Tabela 5. Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD.

Bezrobocie zostało w LSR uznane za największy problem obszaru LGD. Zwracano więc uwagę na to, iż nie powstają nowe zakłady pracy, co skutkowało takimi zjawiskami jak migracja, starzejące się społeczeństwo, zubożenie społeczeństwa, niska aktywność społeczna, niski przyrost naturalny i patologie społeczne. Sytuacja w ostatnich latach nieco się poprawiła i we wszystkich gminach obszaru LGD odnotowano spadek udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności. W tym aspekcie warte zauważenia jest to,

iż spadki były dość wysokie (najwyższe w gminach Piekoszów i Zagnańsk - odpowiednio o 3,5 i 3,8). Mimo tego należy odnotować, że wskaźniki w dalszym ciągu pozostawały wysokie (w gminie Mniów 7,9). Zwracają też uwagę znacznie gorsze wartości wskaźników w przypadku udziału bezrobotnych kobiet niż mężczyzn (np. w gminie Mniów udział bezrobotnych zarejestrowanych kobit w liczbie ludności wyniósł 9,1, a mężczyzn 6,8). Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Gmina	**Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD**					
	Ogółem		**Mężczyźni**		**Kobiety**	
	2015	**2020**	**2015**	**2020**	**2015**	**2020**
Miedziana Góra	6,5	4,6	6,7	4,1	6,3	5,1
Mniów	9,9	7,9	9,6	6,8	10,3	9,1
Piekoszów	7,8	4,3	7,7	4,0	8,0	4,7
Strawczyn	8,0	5,7	7,6	5,6	8,3	5,8
Zagnańsk	8,7	4,9	8,8	4,3	8,7	5,5

Tabela 6. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD.

W gminach obszaru LGD w latach 2015-2020 odnotowano wzrost zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym i w większości gmin był on dynamiczny (największy w gminie Strawczyn – o 451,3). W 2020 roku największą liczbę podmiotów gospodarki narodowej odnaleźć można było w gminie Miedziana Góra, a najniższą w gminie Mniów. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym						
Nazwa gminy/rok	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Miedziana Góra	1 509,9	1 557,7	1 652,2	1 707,8	1 801,4	1 890,9
Mniów	933,6	984,0	1 049,8	1 038,7	1 086,6	1 236,9

Piekoszów	1 105,9	1 153,2	1 200,0	1 239,1	1 318,3	1 414,9
Strawczyn	1 096,1	1 120,0	1 235,6	1 309,6	1 415,7	1 547,4
Zagnańsk	1 282,6	1 310,1	1 353,3	1 403,2	1 471,8	1 598,7

Tabela 7. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym.

Na obszarze LGD dało się także zaobserwować w latach 2016-2021 wzrastającą liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (na 10 tys. mieszkańców). Największy wzrost odnotowano w gminie Strawczyn (o 251). W 2021 najwięcej osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą odnotowano w gminie Miedziana Góra, a najmniej w gminie Mniów.

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Miedziana Góra	847	866	913	934	973	1 012
Mniów	518	555	589	583	604	689
Piekoszów	582	607	633	646	687	740
Strawczyn	600	618	681	721	779	851
Zagnańsk	680	683	706	726	759	814

Tabela 8. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców.

W LSR zwrócono uwagę, że z roku na rok powstają nowe organizacje pozarządowe. Dominowały wśród nich przede wszystkim kluby sportowe, koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straże pożarne, ale też i fundacje czy stowarzyszenia działające na rzecz rozwoju gmin, dzieci i młodzieży, seniorów oraz osób defaworyzowanych. Generalnie jednak podkreślano, iż zaangażowanie mieszkańców jest niskie, a dodatkowo dało się zaobserwować brak otwartości na aktywizację i integrację społeczną. W konsekwencji za konieczne uznano przeprowadzenie działań, by wpłynąć na zmianę obrazu sytuacji.

Istotnym elementem prac nad LSR było ustalenie grup defaworyzowanych. Zaliczono do nich:

- osoby bezrobotne, w tym osoby długotrwale bezrobotne,
- osoby powyżej 50 roku życia,
- osoby pozostające bez pracy.

W ramach LSR przewidziano działania z zakresu aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych poprzez finansowanie rozwoju funkcjonujących już przedsiębiorstw i wspieranie nowo powstałych firm, które dadzą zatrudnienie mieszkańcom obszaru. Zaplanowano też pomoc organizacyjną i merytoryczną, co odbywało się między innymi poprzez realizowanie przedsięwzięcia „Kreator przedsiębiorczości" i prowadzone doradztwo w biurze LGD. Za bardzo istotne uznano także poszerzenie oferty spędzania wolnego czasu dla osób 50+.

W kontekście grup defaworyzowanych warto zauważyć, że bardzo dużym problemem obszaru LGD jest starzenie się społeczeństwa. Zgodnie z tendencją ogólnopolską w latach 2016-2021 wzrastała liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w każdej z gmin. Niepokojący jest też spadek liczby osób w wieku produkcyjnym w czterech z pięciu gmin obszaru (poza gminą Strawczyn). W przypadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym pozytywne tendencje można zaobserwować w gminach Miedziana Góra, Strawczyn i Zagnańsk, zaś odmienna sytuacja miała miejsce w gminach Mniów i Piekoszów. Szczegóły zaprezentowano w poniższej tabeli.

Gmina	**Ludność gmin w wieku:**					
	Przedprodukcyjnym		**Produkcyjnym**		**Poprodukcyjnym**	
	2016	**2021**	**2016**	**2021**	**2016**	**2021**
Miedziana Góra	2 197	2 322	7 391	7 293	1 716	2 175
Mniów	1 875	1 721	6 020	5 829	1 465	1 715
Piekoszów	3 204	3 187	10 679	10 467	2 455	2 842
Strawczyn	2 176	2 304	6 906	6 973	1 485	1 740

Zagnańsk	2 106	2 126	8 366	7 744	2 508	2 885

Tabela 9. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym.

Saldo migracji w latach 2017-2021 w gminach wchodzących w skład LGD przybierało różne wartości. Dodatnie saldo we wszystkich latach omawianego okresu miały gminy Miedziana Góra i Strawczyn, a ujemne gmina Mniów. W gminach Piekoszów i Zagnańsk występowały natomiast różne tendencje (zwłaszcza w przypadku tej drugiej). Potwierdzona została z jednej strony tendencja odpływu ludności w poszukiwaniu lepszych perspektyw rozwoju, pracy i życia, ale także moda na osiedlanie się mieszkańców miast na wiejskich obszarach.

Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD					
Nazwa gminy/rok	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Miedziana Góra	90	73	85	84	73
Mniów	-22	-30	-16	-19	-24
Piekoszów	68	11	-3	1	87
Strawczyn	24	53	84	90	51
Zagnańsk	24	-17	7	-10	-21

Tabela 10. Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD.

Jak już stwierdzono, obszar LGD nie omijają problemy społeczne. W latach 2015-2020 liczba beneficjentów pomocy społecznej w każdej z gmin spadała, ale w dalszym ciągu wskaźniki w części gmin pozostają wysokie. Powyżej średniej dla województwa świętokrzyskiego znajdowała się w 2020 roku gmina Mniów, a wskaźnik gminy Strawczyn również był dość niepokojący. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ŚWIĘTOKRZYSKIE	946	862	761	688	634	561
Miedziana Góra	765	685	639	487	485	396
Mniów	1 201	1 151	1 038	957	836	654
Piekoszów	537	452	467	408	390	359
Strawczyn	993	882	717	615	575	511
Zagnańsk	706	616	545	494	466	415

Tabela 11. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności.

Teren na, którym leżą gminy wchodzące w skład Lokalnej Grupy Działania „Dorzecze Bobrzy" jest bardzo atrakcyjny zarówno pod względem przyrodniczym jak i kulturowym. Świeże powietrze, atrakcje turystyczne czy pomniki przyrody stanowią znakomitą bazę do rozwoju turystyki na tym obszarze. Na obszarze funkcjonuje wiele cennych form ochrony przyrody: Suchedniowsko–Oblęgorski Park Krajobrazowy, Podkielecki Obszar Chronionego Krajobrazu, rezerwat przyrody nieożywionej „Kamienne Kręgi", rezerwat przyrody „Sufraganiec", rezerwat „Górna Krasna", „Jezioro Ług", „Perzowa Góra" i „Barania Góra", „Dąb Bartek". Dużą atrakcją są pozostałości Zakładu Wielkopiecowego w Bobrzy wzniesionego w latach 1826-1831, a w szczególności mur oporowy, ale też pałac w Podzamczu Piekoszowskim, kamieniołom Mogiłki w Kostomłotach, kopalnia barytu w Strawczynku, Pałacyk Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku. Należy też zwrócić uwagę na zabytki architektury sakralnej, w tym m.in. zespół budowli kościoła parafialnego p.w. Świętej Trójcy w Ćmińsku oraz Sanktuarium Maryjne w Piekoszowie. Turystów przyciągać mogą też tor wyścigowy „Kielce", tor kartingowy czy muzeum modeli samochodów.

Obszar LGD charakteryzuje się więc licznymi atrakcjami zarówno kultury materialnej, jak i niematerialnej. Problemem jest jednak promocja i atrakcyjne wykorzystanie tego zasobu. W związku z tym w LSR stwierdzono, że należy nieustannie dążyć do poprawiania, unowocześniania i uatrakcyjniania oferty. W LSR za kluczowe działania uznano wykorzystanie lokalnych zasobów, historii, tradycji, obiektów, poprawę stanu zaplecza gastronomicznego,

liczby podmiotów gospodarczych, a także postawienie na inwestycje związane z turystyką. W aspekcie turystyki problemem określono też niewystarczającą ofertę turystyczną w zakresie infrastrukturalnym, ofertowym oraz niewystarczającą liczbę działań promujących turystykę jako szansę na rozwój regionu. Podkreślono brak spójnej wizji promocji turystycznej w regionie. Negatywny trend dotyczy turystycznych także obiektów noclegowych. Dane Głównego Urzędu Statycznego pokazują, iż w ostatnich latach ich liczba jest coraz mniejsza. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Turystyczne obiekty noclegowe w gminach – stan w dniu 31 lipca poszczególnych lat			
Nazwa gminy/rok	**2017**	**2019**	**2021**
Miedziana Góra	5	5	4
Mniów	1	1	1
Piekoszów	3	2	2
Strawczyn	2	3	3
Zagnańsk	3	4	2

Tabela 12. Turystyczne obiekty noclegowe w gminach wchodzących w skład LGD.

5.2. Główne założenia Lokalnej Strategii Rozwoju

W trakcie tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju przeprowadzono badania wśród mieszkańców gmin, spotkania konsultacyjne w każdej gminie, zgłaszanie fiszek projektowych, ankiety internetowe, konsultacje online i spotkanie eksperckie. Na podstawie zebranych materiałów oraz spotkań z mieszkańcami zdefiniowano trzy najważniejsze problemy, na jakie Lokalna Strategia Rozwoju powinna odpowiedzieć:

1. problemy związane z bezrobociem,

2. niewystarczająca integracja społeczna oraz oferta kulturowo – społeczna skierowana do mieszkańców,

3. niewystarczająca oferta turystyczna w zakresie infrastrukturalnym, ofertowym oraz niewystarczająca liczba działań promujących turystykę jako szansę na rozwój regionu.

Diagnoza została przygotowana w rezultacie w podziale na trzy obszary problemowe: sferę gospodarczą, społeczną oraz turystykę. Na tej podstawie opracowano cele ogólne i szczegółowe. Pierwszy cel ogólny nazwano „Społeczeństwo aktywne i zintegrowane". Dopasowano do niego cztery cele szczegółowe: 1.1. pobudzenie tożsamości lokalnej wśród mieszkańców obszaru LGD, 1.2. zaktywizowanie i upodmiotowienie mieszkańców do działań na rzecz lokalnej kultury i społeczeństwa, 1.3. pobudzenie współpracy ponadgminnej i międzysektorowej, 1.4. tworzenie infrastruktury rekreacyjno-rozrywkowej i sportowej. Drugi cel ogólny i dopasowany do niego cel szczegółowy zostały określone w podobny sposób i dotyczą wsparcia przedsiębiorczości na obszarze objętym LSR.

Poniższa tabela pokazuje jak przebiegały w ewaluowanym okresie nabory w LGD „Dorzecze Bobrzy".

Data naboru	Przedsięwzięcie	Liczba złożonych wniosków	Liczba wybranych wniosków	Protesty złożone	Protesty / odwołania uwzględnione
14.11.2016 r. – 13.12.2016 r.	Rozwijanie działalności gospodarczej	19	4	4	2
12.01.2017 r. - 01.02.2017 r.	Infrastruktura	5	5	0	0
12.01.2017 r. - 01.02.2017 r.	Infrastruktura	7	6	0	0
09.06.2017 r. – 22.06.2017 r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	41	17	4	1
15.01.2018 r. – 29.01.2018 r.	Rozwijanie działalności gospodarczej	16	7	1	0
26.01.2018 r. – 22.02.2018 r.	Zachowanie dziedzictwa lokalnego	12	12	0	0
26.01.2018 r. – 22.02.2018 r.	Zachowanie dziedzictwa lokalnego	17	16	0	0
12.07.2018 r. – 25.07.2018 r..	Zachowanie dziedzictwa lokalnego	6	6	0	0
12.07.2018 r. – 25.07.2018 r.	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	6	6	0	0
29.04.2019 r. – 13.05.2019 r.	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	6	6	0	0

29.04.2019 r. – 13.05.2019 r..	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	0	0	0	0
29.04.2019 r. – 13.05.2019 r..	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	0	0	0	0
29.04.2019 r. – 13.05.2019 r..	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	0	0	0	0
29.04.2019 r. – 13.05.2019 r..	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	0	0	0	0
20.05.2019 r. – 4.06.2019 r.	Infrastruktura	7	7	0	0
12.06.2019 r. – 26.06.2019 r.	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	0	0	0	0
12.06.2019 r. – 26.06.2019 r.	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	0	0	0	0
12.06.2019 r. – 26.06.2019 r.	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	0	0	0	0
12.06.2019 r. – 26.06.2019 r.	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	0	0	0	0
02.12.2019 r. – 18.12.2019 r.	Infrastruktura	5	5	0	0
02.12.2019 r. – 18.12.2019 r.	Rozwijanie działalności gospodarczej	8	8	0	0
26.03.2020 r. – 08.04.2020 r.	Zachowanie dziedzictwa lokalnego	0	0	0	0
26.03.2020 r. – 08.04.2020 r.	Zachowanie dziedzictwa lokalnego	0	0	0	0
26.03.2020 r. – 08.04.2020 r.	Zachowanie dziedzictwa lokalnego	0	0	0	0
26.03.2020 r. – 08.04.2020 r.	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	0	0	0	0
26.03.2020 r. – 08.04.2020 r.	Promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych	0	0	0	0
19.01.2021 r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	35	35	2	2
18.01.2022 r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	19	19	1	0

Tabela 13. Nabory w ramach wdrażania LSR.

Historia naborów jednoznacznie pokazuje, że zainteresowanie realizowaniem operacji było w przypadku większości przedsięwzięć duże. Warto odnotować, że w 2017 roku założono, że na otwarcie działalności dofinansowanie otrzyma 17 wniosków, a złożonych zostało ich aż 41. Z naborami były jednak pewne problemy. W przypadku operacji z rozwoju działalności gospodarczej w 2016 roku podjęto decyzję o zwiększeniu środków na jedną operację (ze 100 tysięcy na 300 tysięcy), co doprowadziło do tego, iż trudno było zrealizować

wskaźniki. W konsekwencji zrezygnowano z tego pomysłu, zmniejszono dotację, by „przypilnować" wskaźniki (brakujące działania zostaną zrealizowane w 2022 roku).

Istotne było też zmniejszenie kwoty premii na uruchomienie działalności gospodarczej (z 100 000 zł na 90 000, a następnie na 65 000), co pozwalało zabezpieczyć większą ilość wniosków i dawało możliwość utworzenia większej ilości nowych firm i większej ilości miejsc pracy, ale też była odpowiedzią na potrzeby tych beneficjentów dla których dotychczasowe środki proponowane w ramach ogłaszanych naborów na premie były za duże. Warty podkreślenia jest fakt, iż nie zmniejszyło to zainteresowania ze strony wnioskodawców.

Pewne problemy miały związek z projektami grantowymi. Organizacje pozarządowe były bardzo aktywne w trakcie prac nad Lokalną Strategią Rozwoju. W rezultacie założono, iż podobna sytuacja będzie miała miejsce w trakcie realizacji LSR. W miarę upływu czasu ich aktywność stawała się coraz mniejsza. NGO-sy pozyskały doświadczenie, by aplikować o duże i „szybsze" środki z innych miejsc, a dodatkowo dużą blokadą w aplikowaniu o fundusze z LGD był fakt, iż organizacja musi dysponować środkami finansowymi na potrzeby projektu i dopiero po jego realizacji następowała refundacja. W kilku przypadkach konieczne było ogłoszenie dodatkowych naborów i wobec kolejnego braku zainteresowania przeniesienie środków na bardziej popularne przedsięwzięcia, czyli przede wszystkim otwieranie działalności gospodarczej. W tym obszarze problematyczne było też rozdrobnienie pierwotnie założonych do realizacji przedsięwzięć skierowanych do NGO. Na moment pisania LSR było ich dużo i dość szczegółowo podzielone. W trakcie ogłaszania naborów nie było aż tak dużo chętnych organizacji do realizacji przedsięwzięć. Analiza przedsięwzięć wskazuje że część z nich można było połączyć w jedno ogólne przedsięwzięcie. Dodatkowo działania związane z turystyką a skierowane do grupy NGO było trudno zrealizować. Nie cieszyły się one zainteresowaniem sektora NGO, związane to było z faktem że nadal mało jest takich organizacji na obszarze oraz z tym że NGO wolały sięgać po mniej „branżowe" środki.

Konieczne było też uszczegółowienie kryteriów, a na przestrzeni lat wprowadzono także pewne zmiany, w tym m.in. zmniejszono punkty za spełnienie kryterium innowacyjności i kryterium środowiskowe, a przyznano dodatkowe za krótszy okres realizacji operacji, posiadanie doświadczenia/kwalifikacji adekwatnych do zakresu podejmowanej

działalności gospodarczej czy fakt, iż pierwszy raz sięgało się po środki. Same kryteria wyboru dobrze odgrywają swoją rolę. Po pierwsze, ułatwiają one wnioskodawcom poprawne tworzenie propozycji operacji, między innymi dzięki premiowaniu aktywnego korzystania z doradztwa w biurze LGD. Po drugie, zabezpieczają one wybór operacji, które osiągają cele strategii, co znajduje odbicie w jej wskaźnikach. Kryteria są nieustannie monitorowane, a aktualny ich poziom dopracowania powoduje, że nie istnieje potrzeba wprowadzania radykalnych zmian. Warto dodać, że w przypadku części naborów kluczowy okazał się moment złożenia dokumentów, czyli tzw. „kryterium czasowe". Przy równej liczbie punktów premiowane były osoby, które złożyły wniosek wcześniej i wykazały dużą determinację.

5.3. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR

Ocena postępu rzeczowo-finansowego pozwala sprawdzić efekty wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Ewaluacja jest możliwa dzięki danym dotyczącym wskaźników wartości produktu, przypisanych do poszczególnych przedsięwzięć na etapie tworzenia LSR. Umiejętny dobór wskaźników zwiększa możliwość dobrej orientacji w realizowaniu celów szczegółowych. Poniższa tabele pokazuje jak „Dorzecze Bobrzy" radzi sobie z realizowaniem założonych celów.

Cel ogólny	Cel Szczegółowy	Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	Jednostka miary	Stan docelo-wy	Realizacja 2021
Cel ogólny 1. Społeczeństwo aktywne i zintegrowane	1.1. Pobudzenie tożsamości lokalnej wśród mieszkańców obszaru LGD	1.1.1. Organizacja imprez kulturowych i sportowych	Liczba zorganizowanych imprez kulturowych i sportowych	szt.	10	10
		1.1.2. Wzrost atrakcyjności oferty kulturowej instytucji społecznych	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	szt.	6	6
	1.2. Zaktywizowanie i upodmiotowienie mieszkańców do działań na rzecz lokalnej kultury i społeczeństwa	1.2.2. Wsparcie oddolnych inicjatyw mieszkańców	Liczba zrealizowanych przedsięwzięć w ramach projektu grantowego	szt.	16	16
		1.2.4. Promocja lokalnych zasobów obszaru LGD, w tym produktów lokalnych i	Liczba zorganizowanych wydarzeń promocyjnych	szt.	6	6

		rzemiosła				
		1.2.5. Tworzenie oddolnych koncepcji rozwoju - smart villages	Liczba przygotowanych koncepcji smart villages	szt.	5	0
	1.3. Pobudzenie współpracy ponadgminnej i międzysektorowej	1.3.1 Promocja i zintegrowanie usług i produktów turystycznych – budowa marki obszaru	Liczba wydanych folderów, broszur i innych wydawnictw promocyjnych	szt.	7	7
	1.4. Tworzenie infrastruktury rekreacyjno-rozrywkowej oraz sportowej	1.4.1. Modernizacja obiektów z przeznaczeniem na świetlice wiejskie	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt.	7	7
		1.4.2. Zagospodarowanie terenu przestrzeni publicznej	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt.	25	16
		1.4.3. Realizacja projektu „Marsz po zdrowie”	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy	szt.	1	1
Cel ogólny 2. Wspieranie rozwoju gospodarczego na obszarze objętym LSR	2.1. Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze objętym LSR	2.1.1. Podejmowanie działalności gospodarczej na obszarze objętym LSR	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	47	17
		2.1.2. Rozwijanie działalności gospodarczej na obszarze objętym LSR	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	26	17
		2.1.3. Kreator przedsiębiorczości	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	szt.	1	1
		2.1.4. Stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości kobiet na obszarze objętym LSR	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	szt.	0	1

Tabela 24. Rzeczowy postęp w realizacji LSR w LGD „Dorzecze Bobrzy”.

Realizacji rzeczowa LSR przebiegała dotychczas w sposób zadowalający. Tabela postępu rzeczowego pokazuje, iż w przypadku pierwszego celu szczegółowego w celu ogólnym „Społeczeństwo aktywne i zintegrowane", czyli pobudzanie tożsamości lokalnej wśród mieszkańców obszaru LGD, zrealizowano wszystkie wskaźniki dotyczące organizacji imprez kulturowych i sportowych, a także wsparcia podmiotów działających w sferze kultury. Podobnie rzecz się przedstawia z drugim celem szczegółowym, czyli zaktywizowaniem i upodmiotowieniem mieszkańców do działań na rzecz lokalnej kultury i społeczeństwa oraz trzecim, czyli pobudzeniem współpracy ponadgminnej i międzysektorowej. Zrealizowano wszystkie wskaźniki dotyczące projektu grantowego związanego ze wsparciem oddolnych inicjatyw mieszkańców i zorganizowania wydarzeń promocyjnych, a także wydanie folderów, broszur i innych wydawnictw promocyjnych. LGD „Dorzecze Bobrzy" zamierza jeszcze przygotować koncepcje smart village. W przypadku działań infrastrukturalnych brakujące przedsięwzięcia mają zostać wykonane w 2022 roku. Pełnym sukcesem można nazwać natomiast zrealizowany projekt współpracy „Marsz po zdrowie".

W przypadku drugiego celu ogólnego dotyczącego wspierania przedsiębiorczości na obszarze objętym LSR, realizacja wskaźników jest warta pochwały. Przeznaczano tutaj dodatkowe środki zarówno na utworzenie, jak i rozwój przedsiębiorstw. Ostatni nabór planowany jest na 2022 rok, ale nie ma żadnych obaw co do tego, iż nie uda się osiągnąć stanu docelowego. W ramach tego celu zrealizowano także projekt współpracy „Kreator przedsiębiorczości".

Podsumowując należy zauważyć, że wybierane projekty realizowane w ramach LSR przyczyniają się do osiągania założonych celów i odpowiadają na potrzeby jakie występują w gminach. Warte podkreślenia jest także to, iż pozostają one nieustannie spójne ze strategiami gminnymi. Udał się rozwój infrastruktury i dało się zaobserwować wzrost aktywności lokalnej społeczności. Przede wszystkim jednak istotnym aspektem jest niewątpliwie wsparcie przedsiębiorczości. Jeśli nie pojawią się nieoczekiwane sytuacje, można liczyć na to, że uda się zrealizować wszystkie zaplanowane przedsięwzięcia aktualnej LSR.

5.4. Projekty współpracy

LGD zrealizowała dwa projekty współpracy. Pierwszy z nich to „**Kreator przedsiębiorczości”.** Trwał on od lipca 2018 do września 2020 roku. Wzięło w nim udział 20 krajowych partnerów i jeden zagraniczny (Słowacja). Celem działań było stworzenie warunków do powstania stabilnych mikroprzedsiębiorstw i podmiotów ekonomii społecznej, rozwój istniejących firm oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród dzieci i młodzieży. W ramach projektu utworzono Lokalne Centrum Wspierania Przedsiębiorczości za pomocą którego osoby pragnące założyć działalność gospodarczą otrzymywały profesjonalną wiedzę na bezpłatnych szkoleniach, zaś przedsiębiorcy prowadzący już swoje firmy mieli możliwość uzyskania doradztwa podatkowo-księgowego, prawnego i dotyczącego pozyskiwania zewnętrznych funduszy. Prowadzone szkolenia dotyczyły kadr i płac, ochrony danych osobowych, ochrony środowiska oraz innowacji marketingowych w biznesie. Dodatkowo zorganizowano wizyty studyjne do Środy Wielkopolskiej. W ramach Kreatora Przedsiębiorczości były też organizowane wyjazdy do Preszowa, Opola Lubelskiego i Kłobucka. Miały one na celu przyjrzenie się z bliska dobrym praktykom działalności m.in. przedsiębiorczej. Wizyty pomogły w zacieśnieniu więzów między prowadzącymi działalność gospodarczą. Działania cieszyły się bardzo dużym zainteresowaniem. Całkowity budżet projektu wyniósł 3 128 411,75 zł zł, a udział finansowy LGD „Dorzecze Bobrzy” 102 967 zł.

Drugi z projektów „**Marsz po zdrowie**” realizowano od kwietnia 2019 do września 2021 roku. Wzięło w nim udział 8 krajowych partnerów. Projekt służył rozwojowi lokalnego społeczeństwa, integracji mieszkańców, promocji zdrowego stylu życia oraz rozwojowi turystyki. W ramach działań powstała nowa infrastruktura rekreacyjna, w tym zostały wytyczone i oznakowane nowe szlaki nordic walking, przygotowano tablice z mapami, ćwiczeniami i instruktażem do samodzielnego uprawiania nordic walking. Przeszkolono 20 osób, które otrzymały nowe umiejętności, kompetencję i kwalifikacje i tym samym legitymacje instruktora nordic walking. Dokonano zakupu materiałów promocyjnych, a także koszulek i kijów do nordic walkingu. Istotnym elementem było też zorganizowanie bezpłatnych imprez rajdowych z poczęstunkiem, nagrodami dla uczestników i gadżetami. Warto podkreślić, że projekt cieszył się dużym zainteresowaniem. Pomimo trudnej sytuacji epidemiologicznej, udało się przeprowadzić imprezy promocyjne z uczestnictwem

mieszkańców, turystów i przedstawicieli partnerów projektu. Całkowity budżet wyniósł 1 424 283,48 zł, a udział LGD „Dorzecze Bobrzy” to 257 030 zł.

Planowany jest jeszcze jeden interesujący projekt współpracy dotyczący aktywizacji kobiet. Skupiony będzie on przede wszystkim na zachęcaniu ich do podejmowania działalności gospodarczej. Będzie służył między innymi działaniom na rzecz wzrostu poczucia własnej wartości kobiet, a w jego ramach planowane są np. spotkania ze stylistką, kosmetyczką czy psychologiem. Projekt stanowi odpowiedź na fakt, iż zdecydowaną większość wnioskodawców w analizowanym okresie stanowili mężczyźni.

5.5. Działania poza RLKS

LGD „Dorzecze Bobrzy” stara się o pozyskiwanie środków poza RLKS. Jednym z ciekawszych przedsięwzięć była operacja realizowana od marca do czerwca 2018 roku zatytułowana „LGD-owskie wsparcie w biznesowym starcie”. Działanie sfinansowano z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego. Celem było pobudzenie przedsiębiorczości poprzez zwiększenie liczby mikroprzedsiębiorstw tworzonych przez osoby bezrobotne i nieaktywne zawodowo i przez osoby odchodzące z rolnictwa na obszarze gmin województwa świętokrzyskiego obejmujących działalność 14 LGD-ów będących realizatorami projektu. Działanie polegało przede wszystkim na wsparciu dla 10 osób, które w ramach projektu otrzymały: szkolenia z zakresu zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, profesjonalne doradztwo, wsparcie finansowe na rozwój przedsiębiorczości, wsparcie pomostowe. Kwota całego projektu wyniosła 4 759 873.

Z środków Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego realizowano działania z zakresu turystyki i krajoznawstwa. Służyć one miały zwiększeniu atrakcyjności oferty turystycznej oraz wzrostowi aktywności mieszkańców. Bazą do działań była istniejąca tradycja wspólnego wędrowania na obszarze. W 2016 roku zorganizowano pieszą imprezę rajdową, w której wzięło udział 70 osób. Akcja połączona była z przeprowadzeniem kampanii promocyjnej. Działania okazały się wielkim sukcesem i kontynuowano je w kolejnych latach.

5.6. Działalność Biura LGD

5.6.1. Ogólna organizacja pracy

Biuro LGD wykonuje prace organizacyjne, przygotowawcze i obsługę administracyjną Stowarzyszenia. Funkcjonuje na podstawie przyjętego Regulaminu pracy biura. Regulamin przewiduje stanowiska: dyrektor biura, specjalista ds. doradztwa i wdrażania LSR oraz specjalista ds. administracyjno-rozliczeniowych. W ramach działalności biurowej działa także wynajęty podmiot ds. obsługi księgowej. Przedstawiciele LGD stwierdzili, że kadra jest całkowicie wystarczająca.

Współpraca między biurem a Radą i Zarządem jest wzorcowa. Wiele kwestii jest wspólnie ustalanych i dyskutowanych, w czym dużą rolę odgrywa Prezes Zarządu. W analizowanym okresie zmienił się pracownik na stanowisku specjalista ds. doradztwa i wdrażania LSR, szybkie wdrożenie do pracy skutkowało pozytywnymi rezultatami i nie miało wpływu na efektywność pracy biura.

5.6.2. Szkolenia pracowników i organów

Duży wpływ na funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania mają szkolenia kierowane do jego przedstawicieli. Poniższe tabele prezentują dane dotyczące szkoleń pracowników LGD oraz członków organów LGD w okresie od 1 stycznia 2016 do 31 grudnia 2021 roku.

Data szkolenia	Temat szkolenia	Frekwencja
10/9/2016	"Wdrażanie LSR w okresie programowania 2014-2020	2
10/27/2016	Szkolenie z zamówień publicznych	2
11/16/2016	Szkolenie dla osób nadzorujących i wdrażających system ochrony danych osobowych	2
08-09.05.2017	Szkolenie w zakresie nabycia kompetencji z monitorowania i ewaluacji LSR (projektów)	1
26-27.06.2017	Podniesienie kompetencji w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	3

29-30.08.2017	Finansowanie działalności lgd poprzez prowadzenie działalności gospodarczej lub odpłatnej działalności pożytku publicznego	3
29-30.09.2017	Monitoring i ewaluacja w projektach dot. podnoszenia jakości życia na obszarach wiejskich oraz rozwoju lokalnego z uwzględnieniem potencjału ekonomicznego, społecznego i środowiskowego danego obszaru	2
27-28.10.2017	Promocja jakości życia na obszarach wiejskich oraz rozwój lokalny z uwzględnieniem potencjału ekonomicznego, społecznego i środowiskowego danego obszaru – przykłady dobrych praktyk w regionie południowo-wschodnim	2
4/6/2018	Stosowanie narzędzi monitoringu i ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju 2014-2020	2
09-10.07.2018	Kodeks pracy dla zarządzających organizacją pozarządową	1
23-24.07.2018	Ochrona danych osobowych po zmianie przepisów	1
12/18/2019	Szkolenie dla LGD w zakresie ewaluacji LSR	1
10/5/2021	Zakres koncepcji Smart Village w ramach działania Leader	1
03-16.12/2021	Przeciwdziałanie praniu brudnych pieniędzy i finansowaniu terroryzmu	1

Tabela 35. Szkolenia pracowników LGD.

Data szkolenia	Temat szkolenia	Frekwencja
07-08.10.2016	Szkolenie dla członków organu decyzyjnego, zarządu, pracowników biura lokalnych grup działania z zasad przeprowadzania naborów w ramach wdrażania lokalnych strategii rozwoju	23
28.11.2017	Procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR oraz kryteria wyboru operacji w okresie programowania 2014-2020	14

Tabela 46. Szkolenia członków organów LGD

Szkolenia pracowników LGD w ostatnich latach przeprowadzano regularnie i było ich całkiem sporo. Dotyczyły one kwestii bardziej ogólnych (funkcjonowanie LGD, wdrażanie LSR, monitorowanie i ewaluacja, ochrona danych osobowych), jak i tych bardziej szczegółowych (kodeks pracy dla zarządzających organizacją pozarządową, przeciwdziałanie praniu brudnych pieniędzy i finansowaniu terroryzmu). Szkoleń dla organów LGD było zdecydowanie mniej, ale w tym przypadku wiedza jest przekazywana przez samych pracowników w trakcie spotkań. W opinii Rady szkolenia są bardzo potrzebne, w tym zwłaszcza dla pracowników. Przedstawiciele oczekiwaliby większej ich ilości, w tym dotyczących procedur wyborów wniosku, ale też polegających na wymianie doświadczeń z innymi LGD-ami.

5.6.3. Realizacja planu komunikacji

Kolejną kwestią wymagającą analizy jest realizacja planu komunikacji. Stanowi ona istotny aspekt działań podejmowanych przez LGD w ramach realizowania Lokalnej Strategii Rozwoju. Skuteczne komunikowanie powinno wpływać na dużą liczebność i wysoką jakość składanych wniosków, co znów powinno znajdować przełożenie na osiąganie założonych wartości wskaźników. Szczegóły dotyczące realizacji planu komunikacji w LGD „Dorzecze Bobrzy" prezentuje poniższa tabela.

Działanie komunikacyjne	Zadania i wskaźniki	Rodzaj zadania	Wskaźnik 2016	Wskaźnik 2017	Wskaźnik 2018	Wskaźnik 2019	Wskaźnik 2020	Wskaźnik 2021
Informowanie o stanie realizacji LSR oraz działalności LGD	Liczba opublikowanych komunikatów informacyjnych na stronach internetowych LGD nt. stanu realizacji LSR oraz działalności LGD	Opublikowanie komunikatów informacyjnych na stronach LGD nt. stanu realizacji LSR oraz działalności LGD	1	1	1	1	1	1
	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych	Spotkania informacyjno-konsultacyjne	1	1	1	1	1	1
	Liczba ogłoszeń w lokalnych mediach	Ogłoszenia w lokalnych mediach	1	1	0	0	0	0
Informowanie potencjalnych wnioskodawców o zasadach, typach operacji i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu LSR	Liczba udzielonego doradztwa indywidualnego w biurze LGD w formie bezpośredniej lub pośredniej	Udzielanie doradztwa indywidualnego w biurze LGD w formie bezpośredniej lub pośredniej	225	123	80	100	50	100
	Liczna osób zadowolonych z udzielonego doradztwa	Liczba osób zadowolonych z udzielonego wsparcia	50	25	20	20	30	18
	Liczba opublikowanych postów na stronie LGD	Opublikowanie postów na stronie LGD	1	6	7	0	0	0
	Liczba wysłanych informacji mailingiem do potencjalnych wnioskodawców	Wysyłanie informacji mailingiem do potencjalnych wnioskodawców	1	6	7	0	0	0

	Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych	Spotkania informacyjno-konsultacyjne	1	3	6	4	0	0
Promocja operacji realizowanych w ramach LSR	Liczba wydanych folderów i broszur promocyjnych	Liczba wydanych folderów i broszur promocyjnych	0	0	0	0	2	0
	Liczba osób które odwiedziły stoisko LGD podczas imprez promocyjnych (karty porad, materiały promocyjne, dok. zdjęciowa)	Liczba osób które odwiedziły stoisko LGD podczas imprez promocyjnych (karty porad, materiały promocyjne, dok.zdjęciowa)	0	0	500	0	50	150
	Liczba wydarzeń promocyjnych i imprez integracyjnych, w których LGD brało udział	Liczba wydarzeń promocyjnych i imprez integracyjnych, w których LGD brało udział	0	0	5	0	1	1
Informowanie na temat prowadzonego doradztwa przez LGD „Dorzecze Bobrzy”	Liczba opublikowanych komunikatów informacyjnych na stronach www LGD	Opublikowanie komunikatów informacyjnych na stronach www LGD	1	4	7	2	0	0
	Liczba ogłoszeń w lokalnych mediach	Ogłoszenia w lokalnych mediach	1	5	0	0	0	0
	Liczba wysłanych informacji mailingiem do potencjalnych wnioskodawców	Informacje wysyłane mailingiem do potencjalnych wnioskodawców	1	1	10	2	0	0
Utrzymanie dobrego wizerunku i rozpoznawalności LGD „Dorzecze Bobrzy”	Liczba ogłoszeń w lokalnych mediach	Ogłoszenia w lokalnych mediach	1	1	1	0	0	0
	Liczba wysłanych informacji mailingiem	Informacje wysyłane mailingiem	1	1	0	2	2	2
	Liczba zamieszczonych ogłoszeń na stronie www LGD	Ogłoszenia zamieszczone na stronie www LGD	1	1	1	2	1	1
	Liczba imprez promocyjnych w których uczestniczyła LGD	Imprezy promocyjne w których uczestniczyła LGD	5	7	5	4	3	1
	Liczba wydanych publikacji LGD	Liczba wydanych publikacji LGD	0	0	0	0	1	0
Szczególne wsparcie procesu wdrażania LSR w zakresie tworzenia i	Liczba udzielonego doradztwa indywidualnego w biurze LGD w formie bezpośredniej lub	Doradztwo indywidualne udzielone w biurze LGD w formie bezpośredniej lub	225	123	60	0	0	20

utrzymania miejsc pracy	pośredniej	pośredniej						
	Liczba zorganizowanych spotkań (doradztwo grupowe) w formie bezpośredniej	Zorganizowane spotkania(doradztwo grupowe) w formie bezpośredniej	1	1	1	0	0	0
	Liczba opublikowanych informacji/artykułów na stronie LGD	Opublikowane informacje/artykuły na stronie LGD	1	2	0	0	0	0
	Liczba wysłanych informacji mailingiem do potencjalnych wnioskodawców	Informacje wysyłane mailingiem do potencjalnych wnioskodawców	1	2	0	0	0	0
Szerokie włączenie mieszkańców reprezentujących różne sektory i grupy interesów w proces wdrażania oraz monitoringu i ewaluacji LSR	Liczba opublikowanych postów na stronie LGD	Liczba opublikowanych postów na stronie LGD	0	1	0	0	0	0
Szczególne uwzględnienie grupy defaworyzowanej w zakresie informowania i uzyskiwania informacji zwrotnej nt. wdrażania LSR i realizowanych operacji	Liczba opublikowanych postów na stronie LGD	Liczba opublikowanych postów na stronie LGD	0	0	1	0	0	0

Tabela 57. Realizacja planu komunikacji przez LGD „Dorzecze Bobrzy”.

Analiza danych wskazuje, że Lokalna Grupa Działania podjęła się realizacji wszystkich zaplanowanych działań w tym zakresie, a plan komunikacyjny był dostosowywany do potrzeb zarówno Stowarzyszenia, jak i lokalnej społeczności. Działania realizowano z bardzo dużą regularnością i nie stwierdzono odstępstw od zadań przewidzianych w planie komunikacyjnym czy też obniżenia jakości podejmowanych aktywności w tym zakresie. Założone wskaźniki w planie komunikacji zostały zrealizowane prawie w całości w 2019 roku, co nie oznacza, iż w kolejnych latach LGD „Dorzecze Bobrzy” nie prowadziło działań w tym zakresie. Sama realizacja według pracowników przebiegła sprawnie. Zestaw wykorzystanych sposobów komunikacji był bardzo szeroki - umieszczano artykuły na stronach internetowych,

brano udział w imprezach lokalnych, organizowano spotkania informacyjne i szkolenia. Istotną rolę odgrywały też ulotki czy plakaty informacyjne oraz wysyłanie maili do osób z bazy LGD. Generalnie dzięki korzystaniu z różnorodnych działań komunikacyjnych, udało się dotrzeć do szerokiej grupy zainteresowanych.

Nawiązując do planu komunikacyjnego, warto sprawdzić opinie samych mieszkańców gmin obszaru LGD na temat tego, czy komunikacja była efektywna. W ankiecie zadano pytanie o rozpoznawalność LGD „Dorzecze Bobrzy". Spośród 103 badanych mieszkańców, 97 wybrało odpowiedź twierdzącą, a 6 stwierdziło, że nigdy nie słyszało o LGD. Osobom, które wskazały, iż słyszały o LGD „Dorzecze Bobrzy" zadano kolejne pytanie dotyczące tego, w jaki sposób dotarły do informacji o LGD.

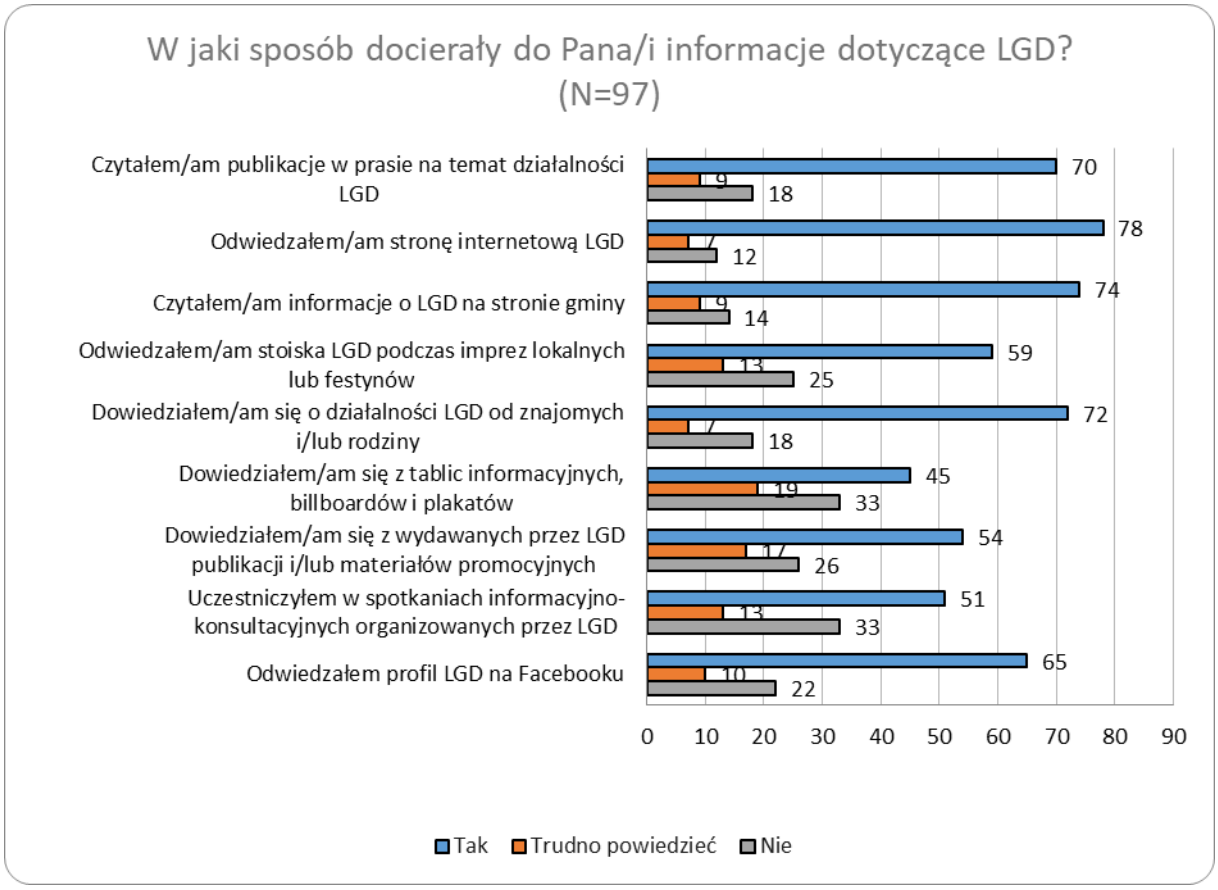

Wykres 1. Metody docierania informacji o LGD „Dorzecze Bobrzy" do mieszkańców obszaru.

Dane z powyższego wykresu pokazują, iż przygotowany plan komunikacji był efektywny. Najwięcej mieszkańców gmin obszaru LGD biorących udział w badaniu wskazało, iż źródłem informacji o LGD były informacje zamieszczane na stronie internetowej LGD, które wskazało 78 spośród 97 ankietowanych. Pozostałe źródła wirtualne również odegrały bardzo

istotną rolę - 74 ankietowanych wskazało informacje zamieszczone na stronach gmin, a 65 profil LGD na Facebooku. Tradycyjne metody także stanowiły ważne źródło informacji - 70 respondentów pozyskało informacje na temat LGD z publikacji w prasie, a 72 od rodziny czy znajomych. Nieco mniej ankietowanych wskazało za kluczowe odwiedzanie stoisk LGD w trakcie imprez lokalnych czy festynów (59), wydawane przez LGD publikacje i/lub materiały promocyjne (54) i uczestnictwo w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych (51). Najmniej wskazań uzyskały informacje umieszczane na billboardach i plakatach, choć i tak liczba osób, która zaznaczyła tę odpowiedź jest wysoka (45). Należy więc zauważyć, że każdy z kanałów komunikacyjnych spełniał swoją rolę i trudno wskazać taki, który można by określić jako niepotrzebny.

W kontekście działań komunikacyjnych, warto również sprawdzić, w jaki sposób docierały do potencjalnych beneficjentów informacje o naborze wniosków w LGD.

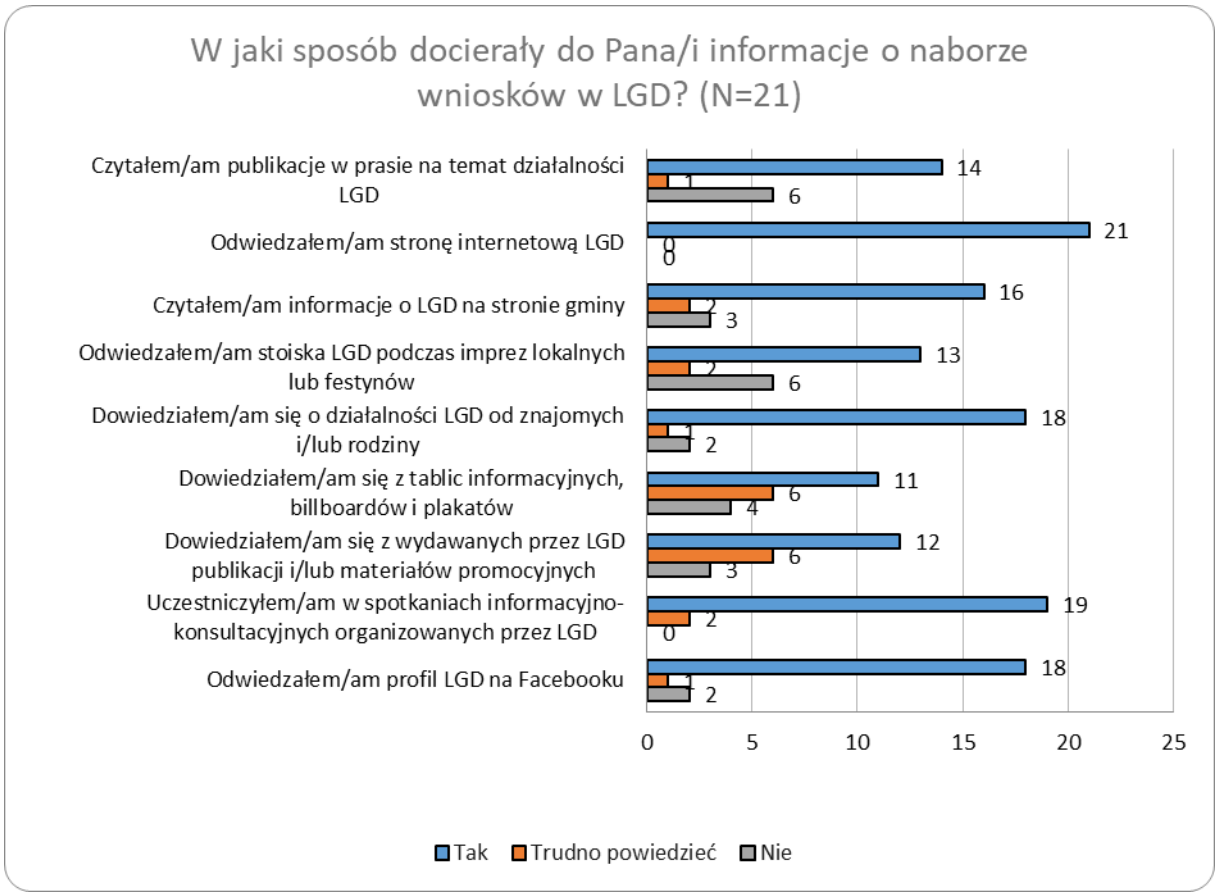

Wykres 2. Metody docierania informacji o naborach w LGD „Dorzecze Bobrzy" do beneficjentów.

Ankietowani beneficjenci potwierdzają, że sieć internetowa to aktualnie najlepszy kanał komunikacyjny. Wszystkie osoby biorące udział w ankiecie wskazały, iż to strona

internetowa LGD stanowiła główne źródło informacji. Bardzo dużo wskazań posiadały też informacje zamieszczane na stronach gminy (16) i profil LGD na Facebooku (18). Nie ulega wątpliwości, że sprawdziły się też spotkania informacyjno-konsultacyjne oraz „marketing szeptany", na które wskazało po 18 osób. 14 ankietowanych stwierdziło, iż pozyskało informacje o LGD z publikacji w prasie, a 13 dzięki odwiedzaniu stanowisk w trakcie imprez lokalnych/festynów. Najmniej wskazań posiadały wydawane przez LGD publikacje i materiały promocyjne (12) oraz tablice informacyjne, billboardy i plakaty (11), choć i tak odpowiedzi zaznaczyła więcej niż połowa ankietowanych.

Kolejną kwestią wartą analizy jest to, jak beneficjenci oceniają to, czy LGD w wystarczającym stopniu informowała o możliwości pozyskania środków.

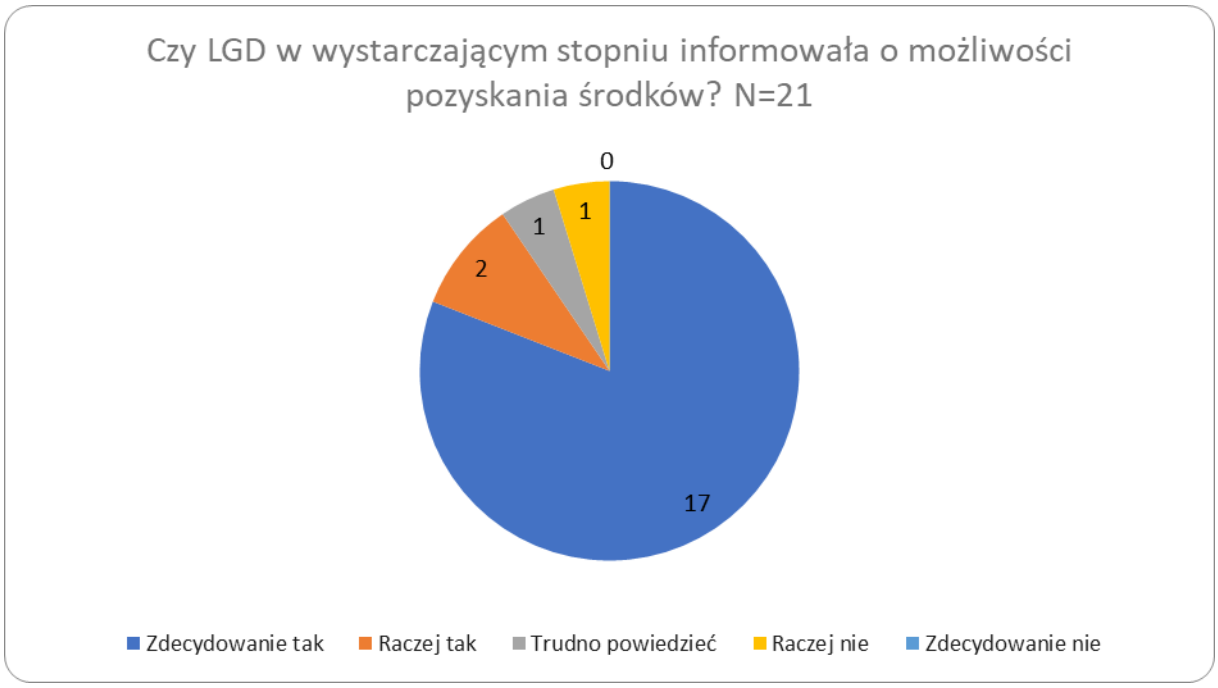

Wykres 3. Ocena beneficjentów na temat stopnia informowania przez LGD o możliwości pozyskania środków.

Ankietowani beneficjenci bardzo pozytywnie oceniają działalność Biura LGD w aspekcie informowania o możliwości pozyskania środków. 19 spośród 21 badanych pozytywnie wypowiedziało się w tej kwestii, z czego odpowiedź „zdecydowanie tak" wybrało 17 z nich. Tylko jeden z ankietowanych beneficjentów ocenił negatywnie Biura LGD w tym temacie, wskazując odpowiedź „raczej nie". Można więc stwierdzić, że „Dorzecze Bobrzy" wywiązuje się z jednego z podstawowych zadań, do jakiego zostało powołane.

5.6.4. Doradztwo

Doradztwo jest jedną z najbardziej efektywnych form komunikacji z lokalną społecznością. Efektywne jego prowadzenie wpływa na dobrą jakość składanych wniosków i w rezultacie na wysoką jakość realizowanych projektów. Dane dotyczące działań podejmowanych w tym zakresie przez pracowników biura LGD przedstawiono w poniższej tabeli.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba udzielonych porad osobiście w biurze	225	123	81	44	7	51
Liczba porad udzielonych telefonicznie	0	0	24	56	41	49
Liczba porad udzielonych mailowo	0	0	0	0	2	0
Liczba porad udzielonych łącznie	225	123	105	100	50	100
Liczba przedsiębiorców i osób, które chcą podjąć działalność gospodarczą, którym udzielono porad	0	0	0	78	44	100
Liczba przedstawicieli sektora społecznego, którym udzielono porad	0	0	0	19	4	0
Liczba przedstawicieli sektora publicznego, którym udzielono porad	0	0	0	3	2	0
Liczba podmiotów, którym udzielono porad	0	0	0	100	50	100

Tabela 68. Doradztwo w biurze LGD „Dorzecze Bobrzy".

Liczba udzielonych porad była co roku duża. Korzystano zarówno z doradztwa indywidualnego w biurze, jak i telefonicznie. W niewielkim stopniu korzystano natomiast z konsultacji doradczej przy wykorzystaniu komunikacji mailowej. Zdecydowanie najwięcej porad udzielonych zostało przedsiębiorcom i osobom pragnącym podjąć działalność gospodarczą. Warto zwrócić uwagę, że doradztwo było dodatkowo punktowane. Pracownicy pokazywali wnioskodawcom, co należy poprawić, co uzupełnić czy co zmienić w dokumentach. W wielu przypadkach okazało się to kluczowe i pomogło w uzyskaniu środków.

W kontekście doradztwa, warto spojrzeć na wyniki ankiet przygotowanych dla beneficjentów. Zdecydowana większość ankietowanych korzystała z szerokiego zakresu

wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku. Wszyscy ankietowani skorzystali ze wsparcia polegającego na pozyskaniu informacji o możliwości uzyskania dofinansowania dla projektu, wsparcia w zapoznaniu się z zasadami uzyskania dofinansowania oraz z wyjaśnienia szczegółowych zasad oceny wniosków. 20 spośród 21 respondentów sięgnęło po porady w zakresie wypełniania dokumentów koniecznych do złożenia wniosków, 19 ze wsparcia w zakresie ustalenia koncepcji projektu aby spełniał kryteria wynikające z LSR, a 18 ze wsparcia polegającego na wskazaniu prawidłowych wzorów wniosków i instrukcji do nich. Szczegóły zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 4. Zakres wsparcia udzielonego beneficjentom ze strony LGD na poszczególnych etapach składania wniosku.

Samo doradztwo ocenione zostało przez badanych beneficjentów wręcz idealnie. Dotyczy to zarówno etapu składania wniosku, jak i etapu realizacji operacji oraz rozliczania operacji. Warto podkreślić wysokie oceny dotyczące przygotowania merytorycznego

doradców LGD i fakt, iż żaden z ankietowanych nie wskazał krytycznej opinii. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji								
		Zdecydowanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie korzystałem/am ze wsparcia na tym etapie	N
Etap składania wniosku	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	21	0	0	0	0	0	21
	Udzielone porady były przydatne	21	0	0	0	0	0	21
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	21	0	0	0	0	0	21
Etap realizacji operacji	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	21	0	0	0	0	0	21
	Udzielone porady były przydatne	21	0	0	0	0	0	21
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	21	0	0	0	0	0	21
Etap rozliczania operacji	Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	21	0	0	0	0	0	21
	Udzielone porady były przydatne	21	0	0	0	0	0	21
	Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	21	0	0	0	0	0	21

Tabela 79. Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji.

Ankietowani beneficjenci zostali poproszeni o ocenę poszczególnych elementów procesu składania i realizacji projektu przy wsparciu LGD. Wyniki okazały się bardzo pozytywne, a głosy krytyczne były pojedyncze. 19 z 21 respondentów stwierdziło, że procedury wyboru wniosków o dofinansowanie w LGD były dla nich czytelne oraz że kryteria wyboru wniosków można określić jako jednoznaczne. Taka sama liczba ankietowanych przyznała, że kryteria wyboru wniosków pozwalają na wybór najlepszych projektów, choć tutaj jedna osoba mniej wybrała odpowiedź „zdecydowanie tak". O tym jak dobrze oceniana jest potrzeba funkcjonowania i sama działalność LGD najlepiej świadczy fakt, iż że tylko jeden z badanych beneficjentów „raczej" wykluczył starania o ponowne wsparcie ze strony LGD w przyszłości (gdyby pojawiła się taka możliwość), a aż 18 wskazało odpowiedź „zdecydowanie tak" w tym temacie. Szczegóły ocen poszczególnych stwierdzeń dotyczących procesu składania i realizowania projektu przy wsparciu LGD zaprezentowano na poniższym wykresie.

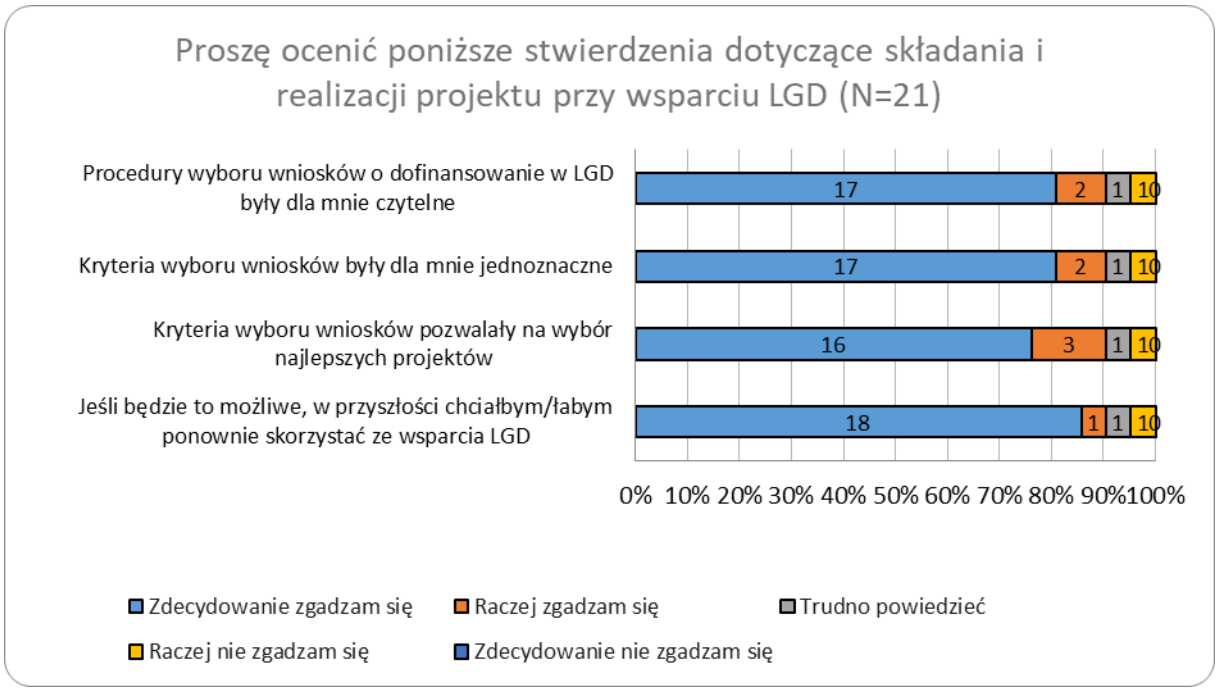

Wykres 5. Ocena stwierdzeń dotyczących składania i realizowania projektu przy wsparciu LGD „Dorzecze Bobrzy".

5.7. Zmiany na obszarze objętym LSR w ocenie członków lokalnej społeczności

Analiza danych pokazuje, że „Dorzecze Bobrzy" dążyła do realizacji założonych przez siebie celów i osiągała na tej drodze mniejsze i większe sukcesy. Niewątpliwie działania wpływały na zmiany w gminach obszaru LGD. Warto sprawdzić czy sami mieszkańcy potwierdzają tendencje rozwojową. Na początek analizie poddane zostaną opinie na temat przedsiębiorczości. Szczegóły obrazuje poniższy wykres.

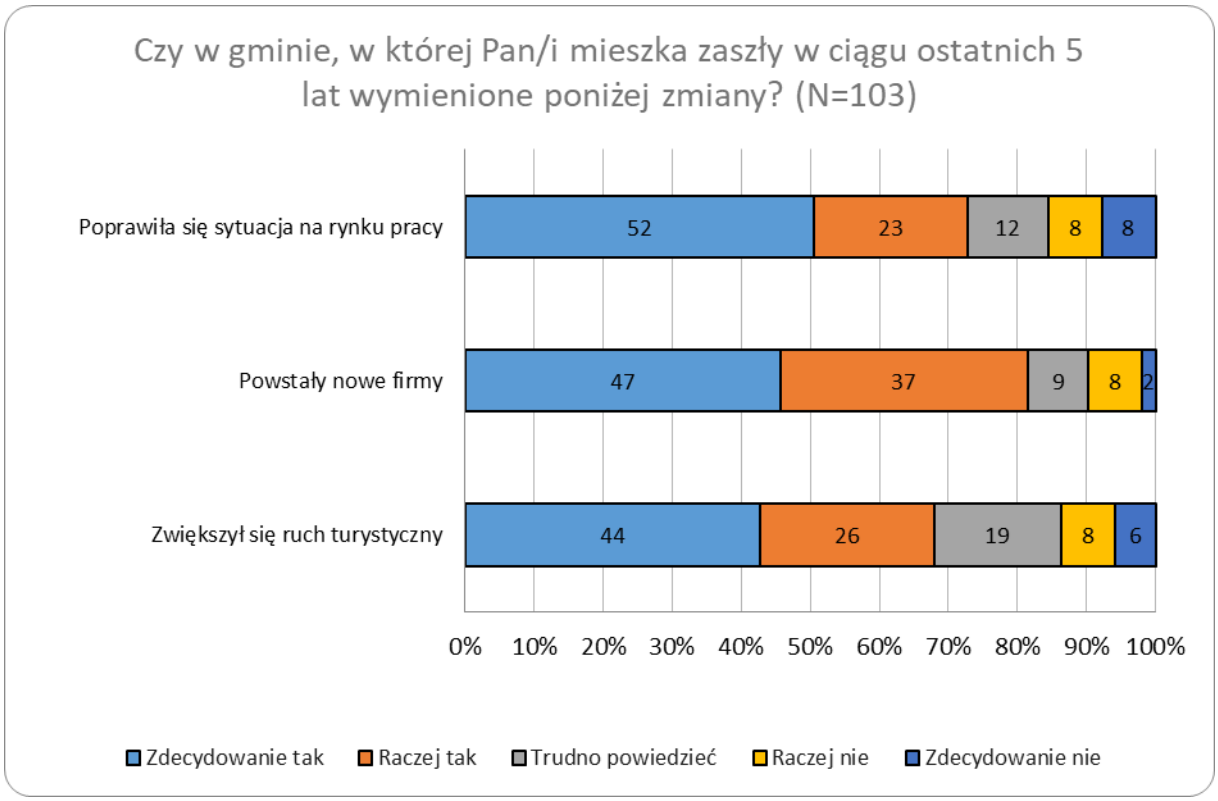

Wykres 6. Ocena zmian dotyczących rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.

Mieszkańcy, którzy oddali swoje głosy w ankiecie bardzo pozytywnie oceniają zmiany na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat. Spośród 103 głosów, 75 osób dostrzega poprawę sytuacji na rynku pracy, a aż 84 pojawienie się nowych firm. Nieco gorzej ocenione zostało zwiększenie się ruchu turystycznego, które odnotowało 70 respondentów, co i tak trzeba uznać za wynik imponujący. Generalnie wyniki potwierdzają rozwój jaki był udziałem gmin wchodzących w obszar LGD w ostatnich pięciu latach. Można też stwierdzić, że w ostatnich latach „Dorzecze Bobrzy" reagowała na wskazane w LSR największe problemy

obszaru LGD i tym samym tworzenie odpowiednich warunków do rozwoju sektora gospodarczego.

Kolejną kwestią, której warto poświęcić uwagę są zmiany atrakcyjności zamieszkiwanego obszaru, zarówno pod względem potrzeb mieszkańców, jak i potencjalnych turystów. Szczegóły pokazuje poniższy wykres.

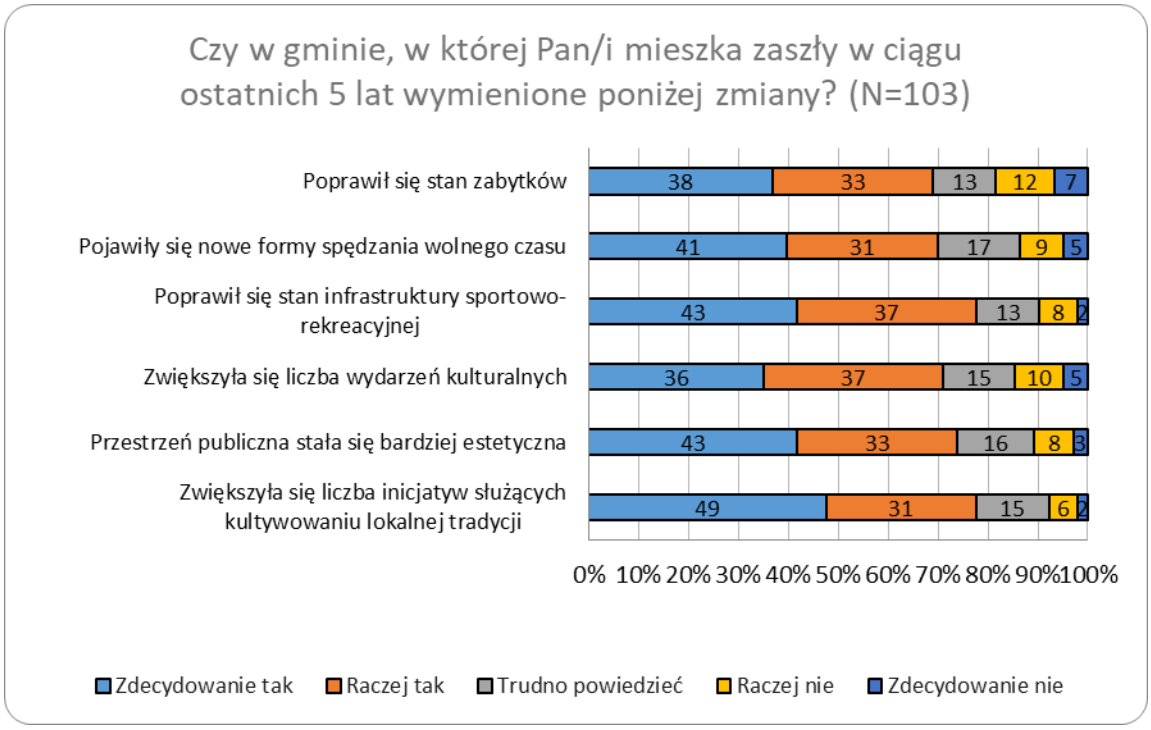

Wykres 7. Ocena zmian dotyczących kultury i rekreacji na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.

Oceny respondentów dotyczące zmian w kulturze i rekreacji w ostatnich pięciu latach wypadają pozytywnie, a głosów potwierdzających opinie jest zdecydowanie więcej niż je negujących. Najwięcej, bo 80 spośród 103 ankietowanych odnotowało poprawę stanu infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, a przeciwną opinię wyraziło 10 osób. Tyle samo respondentów stwierdziło, iż zwiększyła się liczba inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji (choć w tym przypadku nieco więcej głosów wskazujących odpowiedź „raczej tak”). Bardzo duże grono mieszkańców (76) uznało, iż w przeciągu pięciu ostatnich lat przestrzeń publiczna stała się bardziej estetyczna (głosów krytycznych było w tym przypadku 11). Pozytywnie oceniono wzrost liczby wydarzeń kulturalnych (73) i pojawienie się nowych form spędzania wolnego czasu (72). Najmniej entuzjastycznych opinii można odnotować w

przypadku poprawy stanu zabytków, ale liczba 71 pozytywnych ocen i tak robi wrażenie. Warto przyjrzeć się opinii badanych w kwestii aktywizacji i kapitału społecznego.

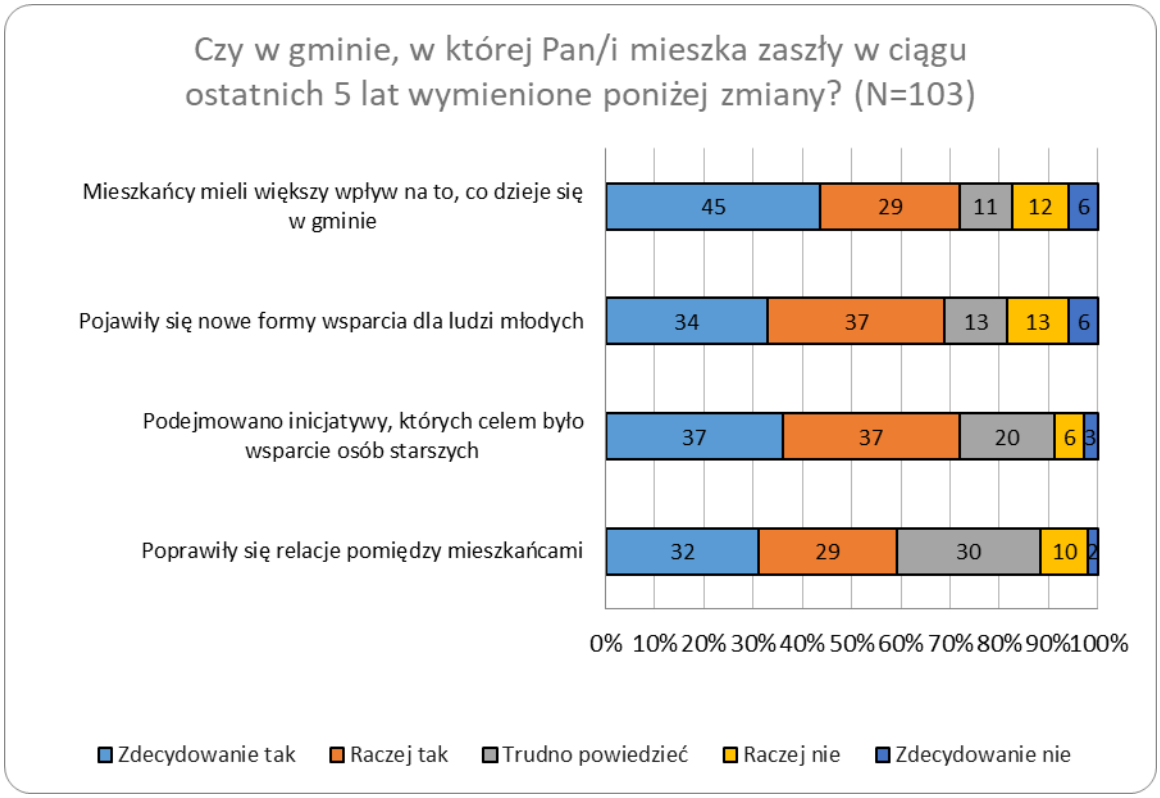

Wykres 8. Ocena zmian dotyczących aktywizacji i kapitału społecznego na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.

Badani mieszkańcy gmin obszaru LGD pozytywnie oceniają zmiany dotyczące podejmowania inicjatyw, których celem było wsparcie osób starszych. 74 spośród 103 ankietowanych zauważyły takie działania, a 9 było przeciwnego zdania. Nieco mniej pozytywnych opinii ankietowani mieszkańcy wyrazili w kwestii pojawienia się nowych form wsparcia dla ludzi młodych - 71 osób wskazało takie zmiany, a 19 było odmiennego zdania. Należy podkreślić, iż badani w większości stwierdzili, że w ciągu ostatnich 5 lat mieszkańcy mieli większy wpływ na to, co dzieje się w gminie (74 osoby odnotowało taką zmianę, zaś 18 było przeciwnego zdania). Pozytywnie należy odbierać także opinie respondentów w temacie poprawy relacji między mieszkańcami, gdzie głosów aprobujących było zdecydowanie więcej niż negujących - odpowiednio 61 i 12.

Kolejną kwestią, której warto poświęcić uwagę, są opinie badanych mieszkańców na temat efektów działań podejmowanych w ciągu ostatnich 5 lat przez LGD.

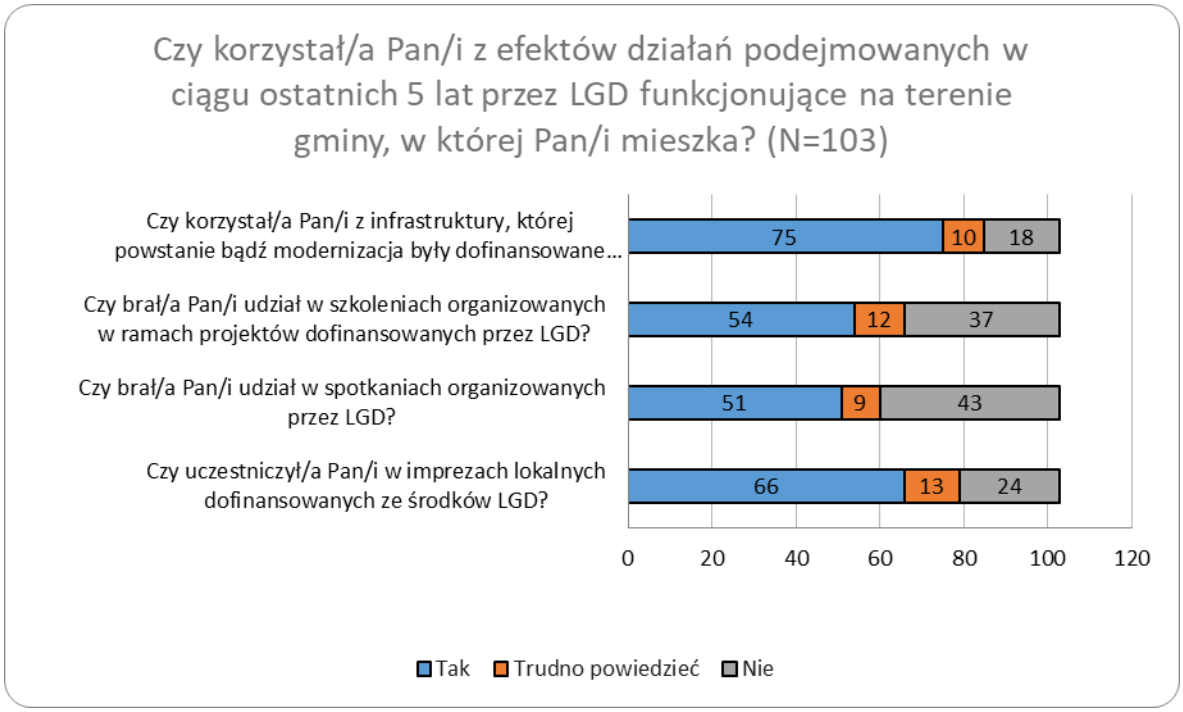

Wykres 9. Korzystanie z efektów działalności LGD „Dorzecze Bobrzy".

Najwięcej badanych mieszkańców gmin obszaru LGD (75 spośród 103) stwierdziło, iż korzystało z infrastruktury, której powstanie lub modernizacja były dofinansowane z środków LGD. Niewiele mniej (66) uczestniczyło w wydarzeniach lokalnych dofinansowanych ze środków LGD. Nieco mniejszym powodzeniem w grupie badanych cieszyły się szkolenia (54) oraz spotkania (51) organizowane w ramach projektów dofinansowanych przez „Dorzecze Bobrzy". Warto pamiętać o tym, iż badani mieszkańcy niekoniecznie musieli wiedzieć, czy infrastruktura, szkolenia, spotkania czy imprezy były organizowane czy dofinansowywane przez LGD. Sporo wskazań „pozytywnych" jednoznacznie pokazuje, iż „Dorzecze Bobrzy" cieszy się dużą rozpoznawalnością, a efekty prowadzonych działań są zauważalne.

Na zakończenie warto zwrócić uwagę na to, jakie zdanie mają badani mieszkańcy gmin obszaru LGD na temat ewentualnych przyszłych działań LGD „Dorzecze Bobrzy".

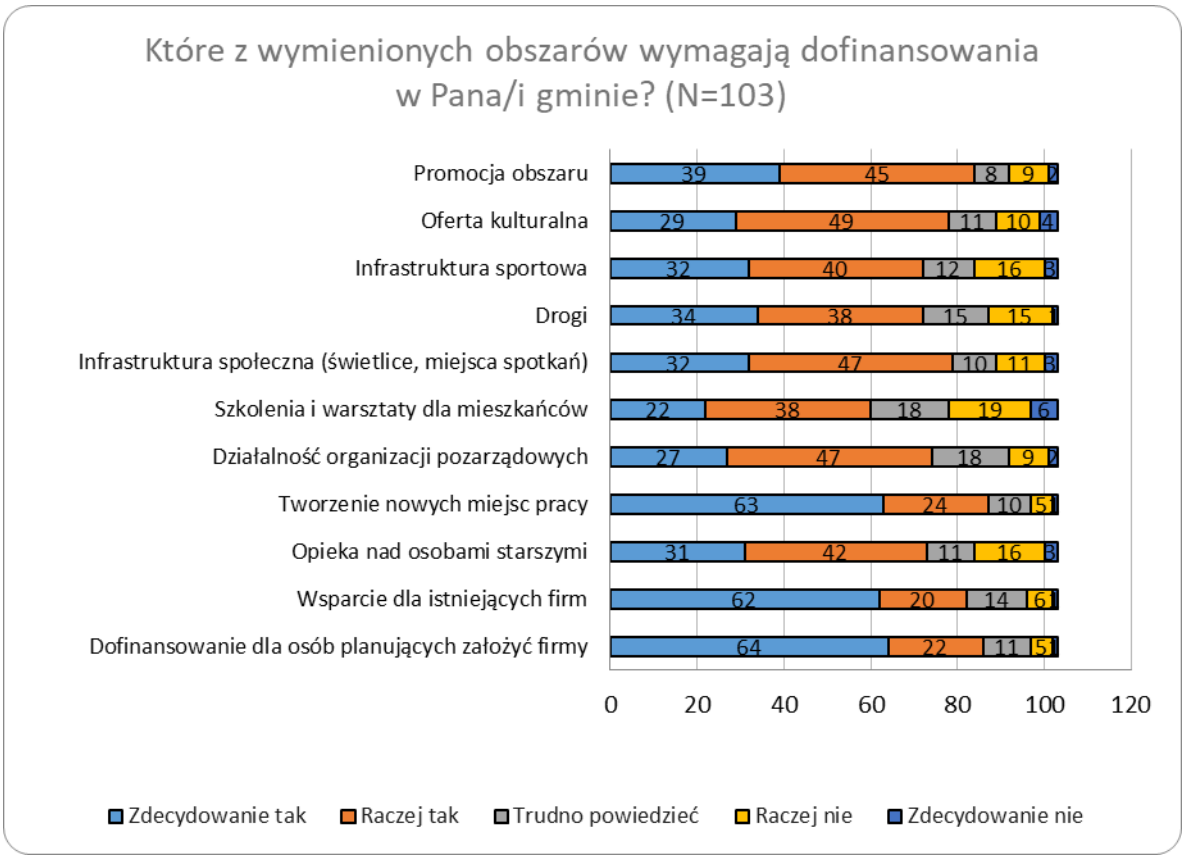

Wykres 10. Obszary wymagające dofinansowania w ocenie badanych mieszkańców gmin obszaru.

Badani mieszkańcy gmin LGD „Dorzecze Bobrzy" wskazali, iż obszarów wymagających dofinansowania jest ciągle bardzo dużo. Zdecydowanie największa liczba ankietowanych uznała, iż to działania przedsiębiorcze powinny być priorytetowe. Tworzenie nowych miejsc pracy okazało się ważne dla 87 spośród 103 badanych mieszkańców gmin obszaru LGD, wsparcie dla istniejących firm dla 82 osób, a dofinansowanie dla planujących założyć firmy dla 86 ankietowanych. Przeciwnego zdania było niewiele osób (odpowiednio 6, 7 i 6). LGD „Dorzecze Bobrzy" powinna więc w dalszym ciągu dużą wagę przykładać do operacji polegających na utworzeniu i rozwoju przedsiębiorstw.

Aż 84 ankietowanych za bardzo ważne działania uznało promocję obszaru, a 79 respondentów wskazało infrastrukturę społeczną. Sporo głosów zebrała też oferta kulturalna (77), infrastruktura sportowa (72) oraz drogi (72). Ciekawie przedstawiają się wskazania dotyczące szkoleń i warsztatów dla mieszkańców – 60 osób uznało, iż jest to obszar wymagający dofinansowania, a jeszcze więcej, bo 74 głosów zebrała działalność organizacji

pozarządowych, choć w tym przypadku zdecydowanie przeważała ilość odpowiedzi „raczej tak” nad „zdecydowanie tak”.

Opieka nad osobami starszymi została wskazana za istotny obszar przez 73 badanych osób (31 spośród nich zaznaczyło odpowiedź „zdecydowanie tak”, zaś pozostali „raczej tak”), a tylko 19 ankietowanych uznało, iż jest to obszar nieważny. Biorąc pod uwagę, iż nieustannie przybywa na obszarze LGD osób w wieku poprodukcyjnym, warto rozważyć, czy nie byłoby odpowiednim rozwiązaniem zwiększenie operacji kierowanych do tej grupy.

6. Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze

6.1. Stopień osiągnięcia celu głównego

W ramach badań ewaluacyjnych, rezultatów spotkań konsultacyjnych i konsultacji i badań online wyodrębniono najważniejsze problemy gmin wchodzących w skład LGD „Dorzecze Bobrzy": wysoki poziom bezrobocia i brak miejsc pracy, niska aktywność społeczna, brak miejsc na spotkania o charakterze kulturowym, niewystarczające wykorzystanie walorów turystycznych. Na tej podstawie przygotowano cele dotyczące pobudzenia aktywności i integracji społeczeństwa oraz rozwoju przedsiębiorczości.

Zainteresowanie działaniami przedsiębiorczymi było bardzo duże i niewątpliwie zrealizowane operacje znalazły przełożenie na zmiany gospodarcze obserwowane na obszarze LGD. Problemy odnotowano natomiast z projektami dla organizacji pozarządowych, które nie do końca potrafiły sobie poradzić z narzuconymi formalnymi wymaganiami i trzeba było im niejednokrotnie pomagać. Dzięki doradztwu biura LGD udało się jednak zrealizować część wskaźników, choć wymagało to poświęcenia dużej ilości czasu i energii. W zakresie rozwoju aktywności społeczeństwa realizacja odbywała się więc głównie w bieżących działaniach, ale nie zawsze znajdowało to przełożenie na realizację wskaźników. W przypadku działań służących rozwojowi turystyki, odnotowano pewne sukcesy i przeprowadzono kilka ciekawych operacji, ale liczono zdecydowanie na więcej.

Generalnie należy jednak stwierdzić, że projekty realizowane w ramach LSR przyczyniają się do osiągania założonych celów i odpowiadają na potrzeby jakie występują w gminach.

6.2. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na kapitał społeczny

Kapitał społeczny rozumiany poprzez istniejące więzi społeczne, integrację, zaufanie, współpracę jest jednym z najważniejszych zasobów, jakie przekładają się na rozwój

społeczny, w tym rozwój ekonomiczny. Dzięki wypracowaniu wysokiego poziomu kapitału społecznego możliwe jest pobudzenie przedsiębiorczości, zmotywowanie do podmiotowego podejścia do spraw lokalnych oraz wzrost zainteresowania lokalną kulturą.

Kapitał społeczny na obszarze LGD w ostatnich latach się zmieniał i można mówić o jego budowaniu, w czym „Dorzecze Bobrzy" odegrała istotną rolę. Dało się zaobserwować wzrost aktywności mieszkańców, w czym niewątpliwie pomogły organizowane wydarzenia i spotkania. Pomogły też inwestycje w infrastrukturę. Aktywność wykazywały koła gospodyń wiejskich, które zorganizowały letni festyn dla mieszkańców, ale też na uwagę zasługują operacje przeprowadzone przez ochotnicze straże pożarne. Zorganizowano również turniej sportowy dla dzieci i młodzieży, turniej szachowy czy przygotowano ludowy obrzęd „oczepin". Dało się zaobserwować wzrost świadomości mieszkańców o możliwość aplikowania o środki z różnych źródeł finansowania, w czym LGD odegrało kluczową rolę. Paradoksalnie zadziało to na szkodę LGD „Dorzecze Bobrzy". Organizacje pozarządowe odkryły bowiem, że można pozyskać większe środki i znacznie wyższe w innych miejscach. W konsekwencji miano do czynienia z problemami ze zrealizowaniem wskaźników i niezbędne okazało się przesunięcie środków.

Sami badani mieszkańcy w większości stwierdzili, że w ciągu ostatnich 5 lat lokalna społeczność miała większy wpływ na to, co dzieje się w gminie, Warto też zauważyć, że większość osób wskazała, iż bardzo istotnymi obszarami wymagającymi dofinansowania są szkolenia i warsztaty dla społeczności lokalnych, działalność organizacji pozarządowych czy infrastruktura społeczna. Działania służące rozwoju kapitału społecznego są więc niewątpliwie warte kontynuowania.

6.3. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na przedsiębiorczość

Zainteresowanie działaniami przedsiębiorczymi było bardzo duże, a liczba złożonych wniosków w większości naborów znacznie przekraczała ilość dostępnych środków. Warto dla przykładu odnotować, że w 2017 roku założono, że na otwarcie działalności dofinansowanie otrzyma 17 wniosków, a złożonych zostało aż 41 wniosków. Niewątpliwie

zrealizowane operacje znalazły przełożenie na zmiany gospodarcze obserwowane na obszarze LGD. Pozytywne zmiany odnotowano także w przypadku przytoczonych w raporcie danych Głównego Urzędu Statystycznego. Potwierdzili je również mieszkańcy w przeprowadzonych na potrzeby ewaluacji ankietach.

Premie na założenie działalności gospodarczej i prowadzone przez LGD szkolenia na pewno wpłynęły więc na wzrost postaw przedsiębiorczych w społeczności lokalnej. Powstały nowe miejsca pracy, nowe przedsiębiorstwa, te istniejące mają możliwość rozwoju. Pozytywnym aspektem jest utrzymywanie się tych przedsiębiorstw na rynku również po zakończeniu projektu. Do przykładowych operacji należy myjnia ciśnieniowa, wypożyczalnia sprzętu budowlanego, ogrodniczego i elektronarzędzi, podjęcie działalności gospodarczej w zakresie usług geodezyjnych i sporządzania precyzyjnych opracowań

Badani mieszkańcy w dalszym ciągu za bardzo istotny obszar wymagający dofinansowania uznali właśnie działania przedsiębiorcze, w tym tworzenie nowych miejsc pracy, wsparcie dla istniejących firm oraz dofinansowanie dla planujących założyć firmy. LGD „Dorzecze Bobrzy" powinna więc w dalszym ciągu dużą wagę przykładać do operacji polegających na utworzeniu i rozwoju przedsiębiorstw. Sami przedstawiciele LGD stwierdzili, że „ile środków by nie było, wszystkie byłyby wykorzystane".

6.4. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe obszaru

Na obszarze LGD istnieje duży potencjał do rozwoju turystyki i rekreacji. Atrakcją są walory krajobrazu, roślinność i obiekty kultury materialnej. W LSR zwracano uwagę na problemy na które „Dorzecze Bobrzy" próbowała zareagować. Dużą barierą napotkaną w realizacji zadań z tego obszaru było jednak zachęcenie organizacji pozarządowych, co niekoniecznie przynosiło oczekiwane skutki. Problem ten nie oznaczał jednak, że zaprzestano działań w zakresie turystyki. Lokalna Grupa Działania przejęła na siebie część przedsięwzięć w tym obszarze, a także współpracowała przy „turystycznym" projekcie współpracy. Powstały w konsekwencji ścieżki rowerowe, szlak turystyczny i trasy nordic walking. Warto także dodać, że w ramach działań poza RLKS przeprowadzono kilka rajdów, które cieszyły się

dużym zainteresowaniem. Niewątpliwie turystyka pozostaje ważny kierunkiem rozwoju obszaru. Brakuje w dalszym ciągu takich miejsc jak choćby punkt naprawa rowerów. Potrzebne są też działania, które zatrzymywałyby odwiedzających na dłużej.

W ramach działań z zakresu dziedzictwa kulturowego również udało się przeprowadzić kilka operacji. Realizowane były projekty grantowe z których m.in. zakupione zostały stroje ludowe, instrumenty, wsparto koła gospodyń wiejskich w zakresie kultywowania tradycji (m.in. organizacja Nocy Świętojańskiej). Warto podkreślić, że projekty grantowe w celu uzyskania dofinansowania musiały wpisywać się w dziedzictwo kulturowe lub promocję obszaru, co wynikało ściśle z aktów prawnych na mocy, których funkcjonuje LGD.

6.5. Ocena zrealizowanych operacji pod kątem realizacji potrzeb grup defaworyzowanych zdefiniowanych w LSR

Do grup defaworyzowanych zaliczono osoby bezrobotne, w tym osoby długotrwale bezrobotne oraz osoby powyżej 50 roku życia oraz osoby pozostające bez pracy. Wybór grup defaworyzowanych odpowiadał niewątpliwie na ówczesne problemy występujące na obszarze LGD Niejednokrotnie przynależność do grupy defaworyzowanej sprawiała, że udawało się uzyskać odpowiednią liczbę punktów i tym samym „wyprzedzić" konkurencyjne wnioski. Samo udzielone wsparcie należy jednak ocenić jak najbardziej pozytywnie.

W kontekście działań dla grup defaworyzowanych, warty podkreślenia jest fakt, iż sytuacja społeczno-gospodarcza na przestrzeni ostatnich lat się zmieniła. Problemem aktualnie nie jest już brak pracy, ale raczej brak ludzi chętnych do pracy. Przy planowaniu kolejnej LSR niezbędne jest niewątpliwie pochylenie się nad tym zagadnieniem i wybór nowych grup defaworyzowanych.

6.6. Innowacyjność

Innowacyjność była bardzo istotnym aspektem dla LGD „Dorzecze Bobrzy”. Grupa kieruje się tym kryterium od początku przygotowywania LSR i znalazło ono swoje odzwierciedlenie zarówno w lokalnych kryteriach wyboru, jak i samym przygotowaniu dokumentu strategicznego. Jako podstawę do definiowania tego, czym jest innowacyjność przyjęto szeroką definicję, gdzie poprzez innowacyjność rozumie się wdrożenie nowego na danym obszarze lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych. Istotnym aspektem jest fakt, iż innowacja była rozumiana geograficznie, czyli wprowadzenie danej innowacji nie musiało oznaczać jej wymyślenia. Mogło natomiast oznaczać nowatorską aplikację już opracowanych rozwiązań, które jednak do tej pory nie były wykorzystywane w danej gminie.

Definicja innowacyjności była pojemna i w większości przypadków przyznawano punkt wnioskodawcom. Poprzedzone było to dyskusjami Rady LGD i faktycznym sprawdzeniem innowacyjności pod kątem jej lokalnego charakteru. Do przykładowych operacji zaliczyć trzeba: zakup specjalistycznego traka do przecierania drewna z innowacyjnym wyposażeniem, leczenie stomatologiczne i ortodontyczne bez bólu dla mieszkańców i turystów, podjęcie działalności gospodarczej w zakresie usług badań i analiz technicznych, wypożyczalnię sprzętu budowlanego, ogrodniczego i elektronarzędzi, podjęcie działalności gospodarczej w zakresie usług geodezyjnych i sporządzania precyzyjnych opracowań 3D, zakup pionowego centrum obróbczego oraz instalacji małej elektrowni fotowoltaicznej, budowę ogrodu terapeutycznego dla wdrażania innowacyjnej usługi hortiterapii.

6.7. Ocena jakości i przydatności wdrożonych projektów współpracy

LGD „Dorzecze Bobrzy” zrealizowała dwa projekty współpracy. Celem pierwszego („Kreator przedsiębiorczości”) był rozwój przedsiębiorczości, drugi („Marsz po zdrowie”)

skupiał się na rozwoju turystyki. Oba projekty zasługują na pozytywną ocenę ze względu na wysoki stopień wpisywania się w cele LSR, ale też fakt, iż spotkały się z bardzo dużym zainteresowaniem.

Przedstawiciele LGD „Dorzecze Bobrzy" doskonale zdają sobie sprawę z tego, iż operacje tego rodzaju są dobrą formą współdziałania LGD, wpływającą na rozwój umiejętności współpracy w zakresie ważnych celów dla wszystkich zaangażowanych podmiotów. W przyszłości należałoby utrzymać tę formę współdziałania. Wydaje się, że LGD dysponuje potencjałem do nawet szerszej, niż miało to miejsce w ocenianym okresie, współpracy z innymi podobnymi do siebie organizacjami.

6.8. Ocena skuteczności i efektywności działalności LGD przy wdrażaniu LSR i animowaniu lokalnych partnerów oraz ocena pracy biura

Funkcjonowanie LGD należy ocenić pozytywnie. Zaangażowanie członków ma różny charakter - niektórzy angażują się w większym stopniu, inni w mniejszym. Generalnie jednak nie sposób odnaleźć czynników, które mogłyby być odbierane jako wpływające negatywnie na działanie LGD. Członkami LGD są przedstawiciele trzech sektorów, którzy współpracowali ze sobą w celu realizowania LSR i podejmowania działań służących ogółowi mieszkańców.

Na pozytywną opinię istotny wpływ ma duża znajomość potrzeb lokalnych społeczności przez pracowników zatrudnionych w biurze. Bez zarzutu prowadzone są zarówno działania animacyjne, aktywizacyjne, jak i promocyjne. Ankietowani beneficjenci działalność LGD oceniają bardzo dobrze. Zdecydowana większość respondentów korzystała z szerokiego zakresu wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku. Najczęściej korzystano ze wsparcia polegającego na pozyskaniu informacji o możliwości uzyskania dofinansowania dla projektu, wsparcia w zapoznaniu się z zasadami uzyskania dofinansowania oraz z wyjaśnienia szczegółowych zasad oceny wniosków. Samo doradztwo ocenione zostało przez badanych beneficjentów bardzo pozytywnie. Dotyczy to etapu składania wniosku, etapu realizacji operacji oraz rozliczania operacji. Warto podkreślić wysokie oceny dotyczące przygotowania merytorycznego doradców LGD.

6.9. Ocena procesu wdrażania

Procedury naboru, wyboru i realizacji projektów, po ich uściśleniu, stały się wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów. Podobnie zastosowane kryteria wyboru operacji są aktualnie jednoznaczne i nie budzą większych wątpliwości. Pozwalają także na wybór wniosków, które są spójne z celami LSR. Kryteria nieustannie monitorowano, a aktualny ich poziom dopracowania powoduje, że nie istnieje potrzeba wprowadzania radykalnych zmian. W przypadku takiej samej liczby punktów w wielu przypadkach wybierany był wniosek, który został złożony jako pierwszy. Nie jest to rozwiązanie idealne, ale taki sposób oceny został przyjęty Uchwałą Zarządu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dorzecze Bobrzy" z dnia 18.11. 2021r. w sprawie przyjęcia Procedury wyboru i oceny grantobiorców w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020. W analizowanym okresie nie stwierdzono sytuacji złego wydatkowania środków czy takiego ich rozdysponowania, by zaistniało zagrożenie niezrealizowania planowanych wskaźników. Pojawił się problem z zainteresowaniem ze strony organizacji pozarządowych projektami grantowymi, ale LGD „Dorzecze Bobrzy" podjęła decyzję o przeniesieniu środków na działania, które cieszyły się największą popularnością, czyli otwieraniem działalności gospodarczej. Należy więc stwierdzić, że jeśli nie pojawią się nieoczekiwane sytuacje, można liczyć na to, że uda się zrealizować wszystkie zaplanowane przedsięwzięcia aktualnej LSR.

6.10. Wartość dodana podejścia LEADER w okresie wdrażania LSR (2015-2023)

Działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, a także budowanie powiązań między nimi. Aktywni liderzy społeczności lokalnej mają możliwość rozmowy podczas spotkań informacyjno – konsultacyjnych, a także w trakcie imprez plenerowych organizowanych przez Lokalną Grupę Działania. „Dorzecze Bobrzy" była również platformą współpracy trójsektorowej. Dało się zaobserwować dialog między

przedsiębiorcami a samorządami, a tym bardziej między organizacjami pozarządowymi a samorządami.

Projekty realizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju okazały się spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR. Realizacja projektów przyczyniała się do rozwoju obszaru zarówno w sferze gospodarczej, jak i kulturalnej oraz społecznej. O tym jak dobrze oceniana jest potrzeba funkcjonowania i sama działalność LGD najlepiej świadczy fakt, iż że prawie wszyscy badani beneficjenci nie wykluczyli starań o ponowne wsparcie ze strony LGD w przyszłości. W przyszłości warto położyć większy nacisk na wzmocnienie potencjału związanego z turystyką ponieważ zostało zrealizowanych niewiele projektów w tym obszarze.

7. Podsumowanie. Wnioski i rekomendacje do dokumentu strategicznego na nowy okres programowania

Proces wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju w przypadku LGD „Dorzecze Bobrzy" przebiega bardzo sprawnie i wszystko wskazuje na to, iż wszystkie działania zakończą się sukcesem. Realizacja LSR niewątpliwie wpływa na rozwój postaw przedsiębiorczych na obszarze działania, wzrost atrakcyjności i rozwój kapitału społecznego. Pozytywem są także operacje dotyczące infrastruktury. Analiza działań LGD daje możliwość sformułowania następujących rekomendacji:

1. Operacje związane z przedsiębiorczością należy uznać za duży sukces LGD. We wszystkich naborach kwota złożonych wniosków przewyższała kwotę dostępnych środków. Podejmowano w rezultacie decyzje o przekazywaniu dodatkowych funduszy, zwiększano wskaźniki, ale w żadnym momencie nie pojawiały się obawy co do tego, że LGD nie poradzi sobie z pełnym zrealizowaniem przedsięwzięć dotyczących zakładania i rozwoju działalności gospodarczej. Badani mieszkańcy za bardzo istotny obszar wymagający dofinansowania uznali właśnie działania przedsiębiorcze, w tym tworzenie nowych miejsc pracy, wsparcie dla istniejących firm oraz dofinansowanie dla planujących założyć firmy. LGD „Dorzecze Bobrzy" powinna więc w dalszym ciągu dużą wagę przykładać do operacji polegających na utworzeniu i rozwoju przedsiębiorstw. W przyszłej strategii rozwoju zasadne jest nawet przeznaczenie większej puli środków na działania związane z przedsiębiorczością.

2. Organizacje pozarządowe były bardzo aktywne w trakcie prac nad Lokalną Strategią Rozwoju. W rezultacie założono, iż sytuacja będzie podobna w czasie jej realizacji. W miarę upływu czasu aktywność stawała się jednak coraz mniejsza. NGO-sy pozyskały doświadczenie, by aplikować o duże i „szybsze" środki z innych miejsc, a dodatkowo dużą blokadą w aplikowaniu o fundusze z LGD był fakt, iż organizacja musi dysponować środkami finansowymi na potrzeby projektu i dopiero po jego realizacji następowała refundacja. Niezbędne jest poczynienie

kroków nad zmianą podejścia organizacji pozarządowych i przygotowanie ambitnego planu włączenia ich w działania.

3. Turystyka jest nadal perspektywicznym kierunkiem rozwoju obszaru. Biorąc pod uwagę brak zainteresowania ze strony organizacji pozarządowych tego rodzaju przedsięwzięciami, w przyszłym okresie programowania warto rozważyć zamianę projektów grantowych na operacje własne.

4. W czasie spotkania ewaluacyjnego wielokrotnie mówiono o potrzebie pobudzenia aktywności młodych ludzi. Biorąc pod uwagę, iż jedną z priorytetowych kwestii jest próba zatrzymania ich na obszarze, konieczne wydaje się przeznaczenie większej ilości środków na działania do nich skierowane. Jednym z rozwiązań proponowanych rozwiązań byłoby zaliczenie młodych osób do grup defaworyzowanych

5. Sytuacja społeczno-gospodarcza na przestrzeni ostatnich lat się zmieniła. Problemem aktualnie nie jest już przykładowo brak pracy, ale raczej brak ludzi chętnych do pracy. Przy planowaniu kolejnej LSR niezbędne jest niewątpliwie pochylenie się nad tym zagadnieniem i wybór nowych grup defaworyzowanych.

6. W obliczu zjawiska starzenia się społeczeństwa niezbędne będą działania kierowane do starszych osób. Kluczowe okazać się mogą rozwiązania aktywizacyjne wobec osób 50 plus, które będą realnie i faktycznie przywracać je na rynek pracy, nie jedynie pozorować działania. Innym rekomendowanym działaniem jest zwrócenie uwagi na usługi opiekuńcze, na które zapotrzebowanie będzie na pewno z roku na rok coraz większe. Sami mieszkańcy w zdecydowanej większości uznali, że opieka nad osobami starszymi stanowi jeden z najważniejszych obszarów wymagających dofinansowania.

7. Projekty współpracy stanowią dobrą formę współdziałania LGD i wpływają niewątpliwie na rozwój umiejętności współdziałania w realizowaniu istotnych celów. „Dorzecze Bobrzy” ma na koncie dwa zrealizowane projekty współpracy. Wydaje się niezbędne, aby w przyszłości starać się o bardziej zaangażowane

podejście w tym temacie i dobieranie do realizowania projektów solidnych i sprawdzonych partnerów.

8. Biuro LGD położone jest w dogodnym miejscu. Niezbędne wydaje się jednak bardziej widoczne oznakowanie siedziby, gdyż zainteresowani mogą mieć problemy z szybkim dotarciem do celu.

8. Spis tabel i wykresów

Rysunek 1. Obszar LGD „Dorzecze Bobrzy”. 13

Tabela 1. Ludność w gminach wchodzących w skład LGD. 14

Tabela 2. Wskaźniki G dla gmin wchodzących w skład LGD. 15

Tabela 3. Wydatki gmin na 1 mieszkańca w złotówkach. 15

Tabela 4. Gminy wchodzące w skład LGD na tle innych gmin województwa świętokrzyskiego. 16

Tabela 5. Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD. 17

Tabela 6. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD. 18

Tabela 7. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym. 19

Tabela 8. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców. 19

Tabela 9. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym. 21

Tabela 10. Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD. 21

Tabela 11. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności. 22

Tabela 12. Turystyczne obiekty noclegowe w gminach wchodzących w skład LGD. 23

Tabela 13. Nabory w ramach wdrażania LSR. 25

Tabela 14. Rzeczowy postęp w realizacji LSR w LGD „Dorzecze Bobrzy”. 28

Tabela 15. Szkolenia pracowników LGD. 33

Tabela 16. Szkolenia członków organów LGD 33

Tabela 17. Realizacja planu komunikacji przez LGD „Dorzecze Bobrzy”. 36

Wykres 1. Metody docierania informacji o LGD „Dorzecze Bobrzy” do mieszkańców obszaru. 37

Wykres 2. Metody docierania informacji o naborach w LGD „Dorzecze Bobrzy” do beneficjentów. .. 38

Wykres 3. Ocena beneficjentów na temat stopnia informowania przez LGD o możliwości pozyskania środków. 39

Tabela 18. Doradztwo w biurze LGD „Dorzecze Bobrzy”. 40

Wykres 4. Zakres wsparcia udzielonego beneficjentom ze strony LGD na poszczególnych etapach składania wniosku. 41

Tabela 19. Ocena wsparcia udzielonego beneficjentowi przez LGD na różnych etapach prowadzenia operacji. 42

Wykres 5. Ocena stwierdzeń dotyczących składania i realizowania projektu przy wsparciu LGD „Dorzecze Bobrzy”. 43

Wykres 6. Ocena zmian dotyczących rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat. 44

Wykres 7. Ocena zmian dotyczących kultury i rekreacji na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat.45

Wykres 8. Ocena zmian dotyczących aktywizacji i kapitału społecznego na obszarze LGD w przeciągu ostatnich 5 lat. 46

Wykres 9. Korzystanie z efektów działalności LGD „Dorzecze Bobrzy”. 47

Wykres 10. Obszary wymagające dofinansowania w ocenie badanych mieszkańców gmin obszaru. . 48

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania

Ankieta dla mieszkańców obszaru LGD „Dorzecze Bobrzy”

Prosimy o wypełnienie krótkiej ankiety dotyczącej efektów funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania „Dorzecze Bobrzy”. Ankieta jest anonimowa, co znaczy, że nie gromadzimy żadnych danych, które mogą pozwolić na identyfikację osób ją wypełniających. Wypełnienie ankiety trwa 10 minut.

Z góry dziękujemy za pomoc!

Lokalna Grupa Działania „Dorzecze Bobrzy”

1. Czy w gminie, w której Pan/i mieszka zaszły w ciągu ostatnich 5 lat wymienione poniżej zmiany?
Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Mieszkańcy mieli większy wpływ na to, co dzieje się w gminie	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Poprawiła się sytuacja na rynku pracy	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Powstały nowe firmy	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Pojawiły się nowe formy wsparcia dla ludzi młodych	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Podejmowano inicjatywy, których celem było wsparcie osób starszych	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Zwiększyła się liczba inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Poprawiły się relacje pomiędzy mieszkańcami	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Zwiększył się ruch turystyczny	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Poprawił się stan zabytków	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie

Pojawiły się nowe formy spędzania wolnego czasu	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Poprawił się stan infrastruktury sportowo-rekreacyjnej	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Zwiększyła się liczba wydarzeń kulturalnych	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Przestrzeń publiczna stała się bardziej estetyczna	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie

2. Proszę wyobrazić sobie, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale środków finansowych w gminie, w której Pan/i mieszka. Które z wymienionych obszarów wymagają dofinansowania?
Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Promocja obszaru	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Oferta kulturalna	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Infrastruktura sportowa	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Drogi	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Infrastruktura społeczna (świetlice, miejsca spotkań)	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Szkolenia i warsztaty dla mieszkańców	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Działalność organizacji pozarządowych	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Tworzenie nowych miejsc pracy	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie

					nie
Opieka nad osobami starszymi	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Wsparcie dla istniejących firm	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie
Dofinansowanie dla osób planujących założyć firmy	Zdecydo-wanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Raczej nie	Zdecydo-wanie nie

3. Czy słyszał Pan/i o Lokalnej Grupie Działania „Dorzecze Bobrzy”? *Proszę wybrać 1 odpowiedź.*

a) Tak → *Proszę przejść do pytania nr 4.*

b) Nie → *Proszę przejść do pytania nr 5.*

4. W jaki sposób docierały do Pana/i informacje dotyczące Lokalnej Grupy Działania „Dorzecze Bobrzy”. *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Czytałem/am publikacje w prasie na temat działalności LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stronę internetową LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytałem/am informacje o LGD na stronie gminy	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Uczestniczyłem w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem profil LGD na Facebooku	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

5. Czy korzystał/a Pan/i z efektów działań podejmowanych w ciągu ostatnich 5 lat przez LGD działające na terenie gminy, w której Pan/i mieszka? *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Czy korzystał/a Pan/i z infrastruktury, której powstanie bądź modernizacja były dofinansowane ze środków LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy brał/a Pan/i udział w szkoleniach organizowanych w ramach projektów dofinansowanych przez LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy brał/a Pan/i udział w spotkaniach organizowanych przez LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czy uczestniczył/a Pan/i w imprezach lokalnych dofinansowanych ze środków LGD?	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

6. Proszę wskazać, w którym przedziale wiekowym się Pan/i mieści. *Proszę wybrać 1 odpowiedź.*

a) 18-25 lat

b) 26-35 lat

c) 36-45 lat

d) 46-55 lat

e) 56-65 lat

f) 66 lat lub więcej

7. Proszę podać swoją płeć. *Proszę wybrać 1 odpowiedź.*

a) Kobieta

b) Mężczyzna

c) Wolę nie podawać.

Ankieta dla beneficjentów LGD „Dorzecze Bobrzy

Prosimy o wypełnienie krótkiej ankiety dotyczącej funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania „Dorzecze Bobrzy". Ankieta jest anonimowa, co znaczy, że nie gromadzimy żadnych danych, które mogą pozwolić na identyfikację osób ją wypełniających. Wypełnienie ankiety nie powinno zająć więcej niż 10 minut.

Ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę, która jest lub była realizatorem projektu wspartego przez Lokalną Grupę Działania (np. polegającego na założeniu działalności gospodarczej). W przypadku, gdy beneficjentami wsparcia był podmiot (Urząd Gminy, Ośrodek Kultury, Organizacja Pozarządowa, OSP, KGW), ankieta powinna zostać wypełniona przez osobę, która w ramach danego podmiotu była bezpośrednio zaangażowana w realizację dofinansowanego projektu.

Z góry dziękujemy za pomoc!

Lokalna Grupa Działania „Dorzecze Bobrzy"

W jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby"? *(proszę zaznaczyć 1 odpowiedź)*

a) Zdecydowanie zgadzam się

b) Raczej zgadzam się

c) Trudno powiedzieć

d) Raczej nie zgadzam się

e) Zdecydowanie nie zgadzam się

W jaki sposób docierały do Pana/i informacje o naborze wniosków w Lokalnej Grupie Działania?

Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Czytałem/am publikacje w prasie na temat działalności LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stronę internetową LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytałem/am informacje o LGD na stronie gminy	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Dowiedziałem/am się z wydawanych przez LGD publikacji i/lub	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

materiałów promocyjnych			
Uczestniczyłem/am w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Odwiedzałem/am profil LGD na Facebooku	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Dlaczego zdecydował/a się Pan/i (lub podmiot reprezentowany przez Pana/ią) na złożenie wniosku o przyznanie pomocy finansowej do LGD? *Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej opisuje główny powód złożenia wniosku do LGD.*

a) Było to jedyne dostępne źródło finansowania mojego projektu

b) Nie otrzymałem/am dofinansowania z innych środków/innego programu

c) Chciałem/am skorzystać z nadarzającej się okazji otrzymania środków

d) Zostałem/am zachęcony/a do złożenia wniosku przez LGD

e) Na moją decyzję wpłynęła możliwość skorzystania z doradztwa w biurze LGD

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie składania wniosku? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie

Proszę wskazać, w jakim zakresie korzystał/a Pan/i ze wsparcia ze strony LGD na etapie składania wniosku? *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Wsparcie polegające na udzieleniu informacji o możliwości uzyskania dofinansowania dla mojego projektu	Tak	Nie
Wsparcie w zapoznaniu się z zasadami uzyskania dofinansowania	Tak	Nie
Wsparcie polegające na wskazaniu prawidłowych wzorów wniosków i	Tak	Nie

instrukcji do nich		
Wsparcie w zakresie ustalenia koncepcji projektu aby spełniał kryteria wynikające z LSR	Tak	Nie
Porady w zakresie wypełniania dokumentów niezbędnych do złożenia wniosku	Tak	Nie
Wyjaśnienie szczegółowych zasad oceny wniosków	Tak	Nie

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie realizacji projektu? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie

Jak ocenia Pan/i wsparcie udzielane przez LGD na etapie rozliczenia projektu? Proszę ocenić w jakim stopniu zgadza się Pan/i ze stwierdzeniami opisującymi wsparcie na tym etapie. *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Zakres udzielonych porad spełnił moje oczekiwania	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Udzielone porady były przydatne	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Przygotowanie merytoryczne doradcy/ców z LGD było odpowiednie	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie

Czy obecnie pozostaje Pan/i w kontakcie z LGD? *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Uczestniczę w spotkaniach organizowanych przez LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Kontaktuję się telefonicznie z przedstawicielami LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Czytam komunikaty na stronie internetowej LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Mam osobisty kontakt z przedstawicielami LGD	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Kontaktuję się w inny sposób	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Nie mam z LGD żadnego kontaktu	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Czy brał/a Pan/i lub organizacja którą Pan/i reprezentuje udział w tworzeniu LSR? *Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź.*

a) Tak

b) Trudno powiedzieć

c) Nie

Kto był głównym odbiorcą efektów Pani/a projektu/ projektów? *Proszę wybrać jedną odpowiedź, która najlepiej opisuje Pana/i projekt.*

a) Ja i moja rodzina

b) Moja organizacja

c) Ogół mieszkańców gminy/ obszaru LGD

d) Turyści

e) Przedsiębiorstwa

f) Inne

Proszę ocenić poniższe stwierdzenia dotyczące składania i realizacji projektu przy wsparciu LGD.
Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.

Procedury wyboru wniosków o dofinansowanie w LGD były dla mnie czytelne	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Kryteria wyboru wniosków były dla mnie jednoznaczne	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Kryteria wyboru wniosków pozwalały na wybór najlepszych projektów	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
LGD w wystarczającym stopniu informowała o możliwości pozyskania środków	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie
Jeśli będzie to możliwe, w przyszłości chciałbym/łabym ponownie skorzystać ze wsparcia LGD	Zdecydo-wanie zgadzam się	Raczej zgadzam się	Trudno powie-dzieć	Raczej się nie zga-dzam	Zdecydo-wanie się nie zgadzam	Nie korzyst-ałem/am ze wsparcia na tym etapie

Czy na etapie przygotowania, realizacji lub rozliczania projektu pojawiły się jakieś problemy wpływające negatywnie na jego przebieg bądź rezultaty?

a) Tak → *Proszę odpowiedzieć na następne pytanie.*

b) Nie → ***Dziękujemy za wypełnienie ankiety!***

Jakie to były problemy? *Na pytanie odpowiadają tylko osoby, które w poprzednim pytaniu wybrały odpowiedź „Tak". Proszę zaznaczyć 1 odpowiedź w każdym wierszu tabeli.*

Problemy bezpośrednio związane z przedmiotem projektu (np. problemy wynikające z branży w której działa przedsiębiorca, odbiorcami działań NGO lub uzgodnieniami dotyczącymi przebiegu tras rowerowych w projekcie gminnym)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy finansowe (np. z wypłatą dofinansowania, kredytem na realizację zadania, zmiennością cen w czasie realizacji zadania względem wpisanych we wniosku)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy formalno-prawne	Tak	Trudno powiedzieć	Nie

Problemy personalne (np. z pracownikami, członkami/ partnerami itp.)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy z terminową realizacją harmonogramu (opóźnienia itp.)	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Trudność w dostępie do informacji na temat składania, realizacji lub rozliczenia projektu	Tak	Trudno powiedzieć	Nie
Problemy wynikające z wprowadzenia w Polsce stanu pandemii	Tak	Trudno powiedzieć	Nie